Слово Просвіти

Без мови немає нації!

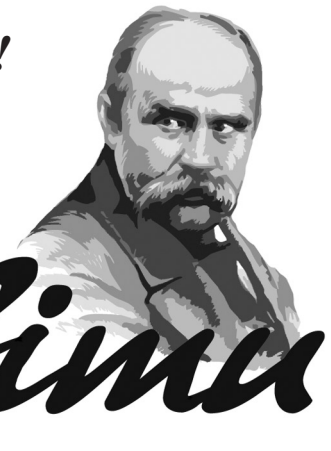

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК **32 (1084), 6—12 серпня 2020**

Славнем озиваються до світу

Оксана ЗАБУЖКО

Київська міська рада рекомендувала столичним школам розпочинати день із Державного Гімну України. Також його виконуватимуть під час проведення урочистих заходів. Відповідне рішення підтримали 64 депутати Київради на пленарному засіданні 30 липня.

«Завдання цього рішення — популяризувати та виховувати у маленьких киян шанобливе ставлення і повагу до державних символів України. Це буде сприяти вихованню патріотизму серед підростаючого покоління. Аналогічне рішення вже ухвалили в Тернополі та Вінниці", — зазначив співавтор рішення, депутат Київради Олег Бондарчук.

Згідно з правовим висновком Управління правового забезпечення діяльності Київської міської ради, жоден Закон України не передбачає повноважень Київради доручати Департаменту освіти та науки забезпечувати виконання Державного Гімну України. З огляду на це, Київрада рекомендує столичним закладам освіти щоденно виконувати Гімн, але жодним чином не зобов'язує цього робити.

Рекомендація Київради викликала багато різних коментарів. Подаємо авторитетну думку відомої письменниці, лауреатки Національної премії імені Т. Г. Шевченка Оксани Забужко.

Завжди цікаво дивитися, як у прихованої вати починаються танці св. Вітта щоразу, коли їй нагадують, що тут Україна, і що це "надолго и всерьез" і "переждати" не вийде. Цікаво спостерігати, як травмований розум проявляє чудеса винахідливости, щоб захиститись від реальности.

От уже добалакались до того, що співати гімн у школі — це "совок".

Орвел ридає. Євразія завжди воювала з Океанією.

Тобто ніхто цим "борцям із совком" не розповів, що в Совку взагалі не існувало такого явища, як масовий хоровий спів — окрім як на сцені, після держприйомки спецкомісією, а все, що в залі, могло тільки мовчки плескати? Що прибалти тому й назвали свої 1989-1991 рр. "співочою революцією", бо там уперше юрба "отримала голос", заспівавши багатотисячним хором спершу народних пісень, а потім і заборонені гімни своїх країн доби міжвоєнної незалежности? Ніхто не пам'ятає, як довго на тих перших совкових мітинґах у Києві (я недавно постила відео з 1990 р.) Ященко з своїм хором "розігрівали юрбу", яка слухати — слухала, але все ніяк не наважувалась розтулити рота й підспівати?.. Ніхто не пам'ятає, коли фани київського "Динамо" вперше заспівали на стадіоні — який там гімн, о, Господи, — "Червону Руту"! — і яка це була подія?!.

Любі діти, Совок — це країна МОВЧАЗНОЇ МАСИ. В усіх смислах. (Почитайте Канетті, "Масу і владу"). Який, у Бога, спів на шкільній лінійці? Ви про що???

Це — про спів узагалі. А тепер про гімн. Я перепрошую, а що, всі вже забули, що в СРСР замість гімну грали "пісню без слів" — саму тільки мелодію, бо в Політбюро все ніяк не могли погодити заміну сакрального куплета з "Нас вырастил Сталин"?.. На моїй пам'яті газета "Правда" виправлений текст передруковувала двічі, раз за Брежнєва, раз за Ґорбачова, і коли вперше по радіо замість звичної погребової інструменталки хор гримнув "Союз нерушимый", це був справжній культурний шок, мов обізвалась Валаамова ослиця, але з громадян СРСР ніхто того гімну не знав до самого розвалу СРСР, бо його співання трудящими НЕ БУЛО передбачено в жодних радянських ритуалах (!)

Ні, любі діти, не гуртовим співом Совок держався. Це ви "Собачого серця" від Бортка надивилися — атож, напочатку Троцький і Ко хотіли, але їм не вийшло. Бо це насправді дуже й дуже непросто, об'єднати масу співом: не можна просто так написати пісню, затвердити на Політбюро, звеліти всім співати й отримати "новую иисторическую общность". Гімни не "призначаються" згори, ними озиваються до світу — вже сформовані спільноти. Те, що російська революція НІМА І БЕЗГОЛОСА, помітила ще Леся Українка в 1905 р. (див. про це в Notre Dame d`Ukraine), і так воно й було до останку: СРСР був і лишився — країною БЕЗ ГІМНУ...

Як і Росія, от же в чім річ. Як і Росія.

Чи не в цьому й причина галасу?

Резюме: "не надо завидовать" (с) тим, у кого свій гімн — слава Богу, є: через півтора століття, через всі бурі новітньої історії пронесений святим і чистим — і для Майданів, і для стадіонів, і для війни, і — дасть Бог — для перемоги...

P.S. Інша справа, що "до булави треба голови", а до школи — вчителя, який би навчив дітей шанувати свою історію, гімн і прапор не тому, що так веліли з міськвно (чи як воно тепер зветься), — а тому, що сам знає, що таке громадянські почуття, і як їх передати дітям.

Але це вже зовсім, зовсім інша тема — наше шкільництво.

Тож не плутаймо мухи з котлетами.

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі!

Тижневик "Слово Просвіти" — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного "сприяння" нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі — ті, хто любить, шанує і цінує українське правдиве і об'єктивне слово, можемо допомогти тижневику. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ "Альфа-Банк", р/р UA 30 300346 0000026002016994001; отримувач: ГО "Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу вже відгукнулися:

1. **Ходаківський Євгеній Іванович**, професор – 1000 грн.;
2. **Мочерняк Дарія Василівна** – 200 грн.;
3. **Ігнатенко Л. М.** – 500 грн.;
4. **Качановська Ярослава Михайлівна** – 200 грн.;
5. **Кондратович Олександра Павлівна** – 200 грн.;
6. **Малинко Лариса Олексіївна** – 500 грн.;
7. **Лахній Леонтина** – 200 грн.;
8. **Мельниченко Володимир Юхимович** – 3000 грн.;
9. **Канцер Микола Іванович** – 500 грн.;
10. від **Штельмах** – 1000 грн.;
11. **Середницький Леонід Михайлович** – 1000 грн.;
12. **Маковійчук Оксана Вікторівна** – 100 грн.;
13. **Борисова М. М.** – 200 грн.;
14. **Філіпчук Георгій Георгійович** – 1500 грн.;
15. **Кононенко Світлана Олексіївна** – 200 грн.;
16. **Черняхівський Олексій Іванович** – 1000 грн.

“Чому перезріле питання про перейменування бібліотеки в штики приймає її керівництво?”

Інтелігенти-патріоти та «інтелігенти»-прислужники за національно кастрованої влади: хто кого?

Микола ТИМОШИК

Нинішній рік мав би пройти в Україні під знаком Софії Русової — дивовижної української патріотки, в якої не було жодної краплини української крови (батько — швед, мати — француженка). На минулий лютий припадала кругла дата її пам’яти — 80-ліття від дня упокоєння (на вимушеній еміграції в Празі). А в лютому наступного року — також знакова дата: 165 років від дня її народження (в чернігівській Олешні).

Втім, про цю направду Велику Українку ні в цьому лютому, ні в наступні місяці в українському інформаційному просторі годі шукати будь-якого інформативного матеріалу. Для більшости національно кастрованих керівників загальноукраїнських ЗМІ такі публікації уже давно позначені ними ж самими вигаданим і принизливим для українців тавром — “неформат”. Іншими словами — не витребуваної, не цікавої загалові так званої шароварно-малоросійської теми.

Уже майже три десятиліття в Україні ведеться справжня боротьба за гідне пошанування цієї особистости. Боротьба ця вже неприхована. І, на жаль, не рівна — між жменькою справжніх інтелігентів-патріотів (їх упродовж усього цього часу невідступно збирає щороку в Олешні відома журналістка і громадська діячка з Києва Галина Дацюк) та невігласами від влади й ревними її прислужниками з немалого гурту також нібито нашої, так званої бюджетної, інтелігенції — стабільно залежної від влади, нею сформованої й контрольованої і їй прислуговуваній.

У рідній Софії Олешні на очах гине пам’ятка архітектури — маєток родини Ліндфорсів-Русових. Радянські правителі багато літ успішно використовували її під дільничну лікарню, а незалежній Україні ні лікарня, ні пам’ять про цю знамениту родину виявилися непотрібними. Забута, зневажена і владою, і міносвітою єдина сільська школа в Україні, що носить її ім’я, — також в Олешні. На недавнє 25-річчя цієї події — жодного привітання, жодного подарунку від влади. Ні районної, ні обласної, не кажучи вже про київську. Рішення про присвоєння цього імени також було вирване з рук цієї ж влади із боєм.

Добре зорганізований осередок “русского міра” в головній книгозбірні Чернігова — обласній універсальній науковій бібліотеці — не чує багаторічних домагань передової громадськости області й України присвоїти їй ім’я Русової. Софія разом зі своїм чоловіком Олександром створювала цю книгозбірню ще понад 140 літ тому. Однак вона й досі носить ім’я ментально проросійського В. Короленка, який жодного дня не був у цьому місті й жодного стосунку до цього краю не має. Втім, він ідеологічно дуже близький і керівництву бібліотеки, і владі області. “Свого Каралєнка не здамо!”, — із затятою впертістю послідовно вторять там. У бібліотеці можна й сьогодні почути пущену ворогами українства і підтримувану збільшовиченими “інтелігентами” побрехеньку: Русова, мовляв, втекла на ситий захід і там безбідно професорувала...

Кричуще невігластво чи свідома омана малопосвячених?

“Научіть, як протестувати”

У заголовку — витинка одного із листів Софії Русової. Написаний 1933 року в Празі, де за сприяння тодішнього президента Чехо-Словачини Томи Масарика в роки між двома світовими війнами знайшла тимчасовий прихисток значна частина української політичної еміграції. Адресований Українському пресовому бюро в Лондоні, яке упродовж майже десяти передвоєнних років виконувало замість державного посольства місію авторитетної в чужинському світі громадської інституції бездержавних українців. Створив це бюро коштом свого багатого американського тестя колишній утікач із Галичини Яків Макогін, а допомагав йому у втіленні ідеї розв’язання “українського питання” на найвищих щаблях влади могутніх країн західного демократії Володимир Кисілевський.

Згаданий лист, як і низку інших, авторові цих рядків пощастило відшукати в одному з лондонських архівів під час недавнього наукового стажування у Великій Британії. У кожному з них відчувається крик душі української патріотки.

Найперший — про найстрашніший злочин московсько-більшовицької влади проти українців: Голодомор 1932-1933 років: “Посилаю Вам мій, не знаю чи Крик, чи Заклик на Запомогу Дітей — може, знайдете можливість її надрукувати в англійській пресі. Я таку саму послала деінде, але якось завше мушу до Вас звернутися, бо дуже Вас шаную й радію, як Ви багато осягнули серед англійської преси. Але це усе не нагодує ні одну дитинку, не врятує від винищення. Я в такому розпачу перед “успіхами” Літвінова (тодішнього міністра закордонних справ СРСР — *М. Т.),* що не знаю вже, куди йти”.

Йдеться про створений воістину кров’ю серця Софії Русової Меморандум до чесних людей світу, що мав назву “Заклик на запомогу українських дітей”. Саме цей документ з докладним коментарем у листі вона відправила до Лондона докторові Кисілевському з проханням будь що опублікувати в англійські пресі, внести на трибуну британського парламенту, зробити все, щоб зупинити масштаби небувалої в світі трагедії українців.

Наведу ще короткі витяги з листів до Лондона цієї, за словами працівників чернігівської бібліотеки ім. Короленка, “буржуазної націоналістки” на “ситому” Заході.

“... Чи не можна було б увести справу в Парламент Лондонський? Це єдина інституція, до якої українці могли б звернутися”.

“Чули, що робиться в Галичині? Союз Українок, який має тисячі членів, закрили. Научіть, як протестувати”.

“Допоможіть знайти багатих меценатів чи організувати збірку серед самих емігрантів для придбання або зведення будинку для українських науково-культурних працівників у Празі”.

“Чи не можете пошукати серед шановних лондонських “леді” таких, хто зголосився б узяти до свого помешкання на літо двох юних українок — літ 15-16-ти? Дівчата хворі, виснажені, без батьків, потребують бодай нормального харчування. Дуже-дуже прохаю відповісти мені на все це”.

“Ми маємо вам скласти детальний меморандум. Напишіть, що маємо зробити і що мусимо робити”.

Аналізові досі невідомих листів, як також обставин, за яких Софія Русова після неодноразових тюремних ув’язнень та реальних загроз бути знищеною більшовицькою владою опинилася, вже як професорка Кам’янець-Подільського державного українського університету, в складі екзильного уряду УНР на “ситому” Заході, була присвячена моя стаття “Простіть невігластво земляків, професорко Русова”. Опублікована в “Слові Просвіти” за 29 березня 2018 року, вона закінчувалася адресованими офіційній владі Чернігова та керівництву обласної універсальної бібліотеки ім. О. Короленка запитаннями.

З новими аргументами й фактами гострота цієї проблематики була посилена в іншій моїй статті “Бюджетна інтелігенція, вихована колоніальною владою” (“Слово Просвіти” від 9 серпня 2018 року).

Є потреба ще раз нагадати ці питання дворічної давности, оскільки далі йтиметься про отриману на них відповідь від Чернігівської ОДА.

— Чи відомі їм такі факти про свою землячку?

— Чи пробували порівняти вагу зробленого в українське державотворення Русової і Короленка?

— Як співвіднести такі два незбагненні явища: висока ціна, яку платила Софія Русова за свою українську любов, і фактична зневага до цієї особистості теперішніх провідників культури краю?

— Чому перезріле питання про перейменування бібліотеки прямо в штики приймає її керівництво, посилаючись на колектив?

Замість відповіді по суті — словесне крючкотворство

Знаючи, що нинішня влада вже давно не відповідає на критичні виступи якісної преси, як і не приймає на особисті прохання окремих відчайдухів із подібними, надіслав рекомендованого листа на адресу чергового нового голови ОДА, додавши до конверта примірники “Слова Просвіти” з розлогими статтями на захист Русової.

Спонукану в такий спосіб відповідь отримав. Але є вона такою, що потребувала б окремої публікації. І йшлося б у ній про живуче явище владного крючкотворства та окозамилювання, про бездушність і байдужість, не бажання вникнути в суть справи і кричущу безграмотність чиновників, яких утримуємо зі своїх податків. Лист підписаний директором департаменту культури, туризму, національностей та релігій О. Левочко. Але, за браком місця, тут — лиш кілька коротких тез.

1. Маємо чергову бюрократичну відписку: на жодне з поставлених у газеті запитань тут — жодного слова.

2. Відписку складено вкрай безграмотно. Її, після виведення з принтера, таки не вичитували — ні виконавець, ні підписант, ні, звісно, керівництво ОДА. Прізвище заявника переплутане — з Тимошика я став Тимо**шни**ком. Адреса отримувача на конверті також із помилкою — київському відділенню пошти довелося самому виправляти її на правдиву (з багаторічного досвіду журналіста обласної газети за радянщини знаю, що за таке нехлюйське ставлення до виконання службових обов’язків тоді знімали з роботи).

3. Окремий абзац у цій офіційній відповіді присвячено захисту Людмили Студьонової, цитую:

Журналістка Галина Дацюк всередині колишнього маєтку Ліндфорсів-Русових

“знаного краєзнавця, заслуженого працівника культури України”, яка “завжди в своїх публікаціях висловлює власну неупереджену думку”.

Для непосвяченого в тему читача уточню: товаришка Студьонова — це саме та з головних палких захисниць безглуздого увічнення в назві цього важливого просвітницького осередку краю накинутого окупаційною російською владою ще 1922 року імені Короленка. Це вона після виходу “Слова Просвіти” написала “Відкритого листа професорові Тимошику”, який оприлюднило головне інформаційне мережеве видання області “Хвиля Десни”. І форма звернення, і змістові акценти, і менторська тональність “відкритого” дуже нагадують стиль публічного спілкування з недавніх радянських часів, в основі якого — такий собі ленінський принцип на кшталт “хтось розумний, а хтось — дурень”.

У владних коридорах місця для української правди все ще немає

Варто привернути увагу читача на ту частину відповіді офіційного Чернігова на моє письмове звернення, де наведена низка штампів та звичайнісінького словесного крючкотворства: “**перейменування** проводяться лише після проведення громадського обговорення”, “**перейменування** — лише за згодою трудового колективу”, “збори **колективу** бібліотеки стосовно **перейменування** не проводилися, оскільки **перейменування колектив** не ініціював”.

Нема що коментувати, оскільки все видно, як на долоні.

Висновків три.

Перший. Ідею заслуженої працівниці культури України Л. Студьонової будь що не здавати російськомислячого і проросійськи налаштованого Короленка на догоду “національно стурбованим” підтримує багатолітня директорка цієї бібліотеки Інна Аліференко. Посилання на думку всього трудового колективу тут фарисейське. Не раз буваючи в цій бібліотеці (сюди свого часу подарував численний книжковий фонд із особистої бібліотеки), можу з певністю ствердити: думки його з цього питання ніхто й не запитував. Отож, виходить, доля задавненого питання з повернення імені Софії Русової в історію головної бібліотеки області залежить, судячи з відповіді ОДА, не від тамтешньої влади, не від небайдужої частини громадськости, а від волі цих двох провідних “заслужених” осіб чернігівського культурного фронту з ментальністю великоабо малороса.

Другий. Очищення засміченої кількастолітньою російсько-радянською пропагандою національної пам’яти мешканців придеснянського краю, небажання розставатися в гуманітарній проблематиці з “русскім міром”, який тепер приніс в Україну війну, не був і не є сьогодні в пріоритеті чернігівської влади.

Упродовж останніх років ця влада в особі багатолітньої заступниці з гуманітарної політики ОДА Наталії Романової та її команди вміло замаскувала свою відверту відстороненість від створення нею ж самою різних дорадчих комісій при ОДА (з перейменувань, з місцевих премій, з розподілу бюджетних коштів на придбання книг для бібліотек області, видання краєзнавчої літератури тощо). До складу таких комісій, як відомо, потрапляють, після ретельного пересіювання чиновниками, лише слухняні й не сильно стурбовані в національному питанні інтелігенти-бюджетники з числа місцевих учених, журналістів, культосвітніх працівників, письменників. Звісно, що такі є першими в майбутніх списках на офіційно “заслужених”, “народних”, “орденоносних” у краї. А це — не лише владне визнання, а й грошові винагороди, доданок до майбутніх пенсій. То навіщо таким псувати стосунки з місцевою владою, в якої вони “на гачку”, через якусь там Русову?

Третій. Наділені владою чиновники-високопосадовці не тільки відверто ігнорують будь-які ініціативи з низів, які стосуються, скажімо, очищення інформаційного простору від знахабнілого “русского міра” і ствердження натомість українського в Україні, а й показово не бажають зустрічатися з будь-ким із представників ініціативних груп, посилаючись на свою зайнятість. Одним словом, просто плюють на громадську думку.

У цьому сам пересвідчився, коли пробував записатися на прийом до заступниці голови Чернігівської облдержадміністрації все тієї ж “непотоплюваної” Романової (за різних голів ОДА, які затверджуються указом президента, вона незмінно залишається куратором “культурного фронту” краю). Мав конкретні й гостро актуальні пропозиції щодо розв’язання проблеми духовної деградації села, повернення йому Правди, яку селяни й досі не знають. Була й нагода — вихід у світ мого двотомника “Село”, який просто хотів подарувати високій чиновниці, щоб бодай прочитала. У цьому ж контексті мав намір з’ясувати і позицію влади щодо русофіла Короленка на прапорі головної бібліотеки краю.

Що з того вийшло? Судіть самі, шановний читачу.

Подзвонив з Києва до приймальні пані Романової. Секретарка протримала на проводі кілька хвилин, двічі почергово ще щось уточнювала, хто я і чого хочу. Потім попросила мій мобільний телефон, пояснивши, що тепер не може мене зв’язати — начальниця зайнята. Через кілька хвилин та ж секретарка зателефонувала, пояснивши, що заступник голови ОДА таки “не зможе прийняти із цих моїх питань”

і порекомендувала звернутися до... фахівця ОДА зі зв’язків з громадськістю.

Спочатку здалося, що нічого не змінилося в роботі бюрократичного державницького апарату. Аж тут, згадавши свій 40-річний досвід журналіста-практика, подумав: та ні, змінилося, На жаль, у гірший бік.

За радянської пори, яку ми, журналісти, так полюбляємо критикувати (і є за що), жоден чиновник не відважився б так “від футболити” журналіста — ні з районної, ні з обласної газети, ні тим більше з Києва.

Чи стали ці чиновники більш зайняті, чи мають вони якісь кращі успіхи в розбудові України? — питання риторичні. Однозначно одне: таки стали менше вихованими, менше начитаними, менш інтелігентними, менше патріотичними. Чергові гучні скандали з висловлюваннями й поведінкою чолових осіб із правлячої партії “зелених” засвідчують, які недовчені й елементарно невиховані невігласи, ментально убогі дилетанти, а то й явні україноненависники опинилися біля владного корита. Найгіркіше те, що захмарні заробітні плати тих “державників” беруться з кишень простого люду. І цей, здебільшого зневірений, простий люд навіть і не задумується, що чиновник повинен ревно служити громаді, а не начальствувати над нею.

Якщо до “слуги народу” такого штибу, як заступниця голови ОДА Романова, не може потрапити на прийом навіть через попередній запис журналіст, професор із Києва, то що вже говорити, скажімо, про селянина чи мешканця містечка?! Певний, що до розкішних начальницьких кабінетів тієї ОДА таких не пропустять. Там же віддавна стоять охоронці. Вони мали б охороняти простий люд на вулицях від знахабнілих бандитів. Але охороняють начальників від тих, хто за головним законом країни є носієм цієї влади.

Таким чином, коло в пошуку істини й відстоюванні правди вміло замкнула сама віддавна зденаціоналізована влада.

Так було, і так, на жаль, є тепер. І не лише в Чернігові.

Офіційно дозволена шароварщина, як явище сучасного державотворення

Статтю дворічної давности на тему “Короленко й Русова в контексті національної пам’яти українців” я закінчував такою думкою: незвичним є те, що захищати Короленка в Чернігові стали не обивателі, яким, зрештою, все одно з тими іменами чи перейменуваннями, а... працівники головної бібліотеки краю з її керівництвом на чолі; отож, нібито інтелігенція, нібито еліта нації.

Чому?

Вродженій для українства делікатности, чемности, терпеливости таки надходить край. Сьогодні є гостра потреба ставити цю проблему в середовищі небайдужої громади. Питання руба:

— чого більше в такій позиції – невігластва, політичної заангажованости, браку знань чи елементарної продажности, бездумного нехтування чину українського інтелігента-патріота?

— як бути далі з консерватизмом, а то й неприхованою антиукраїнськістю значної частини нашої прикормленої владою бюджетної “інтелігенції”?

Відповіді на них читач легко знайде в долі ось цих ініціатив.

Народилися вони більше двох років на установчих зборах громадської організації “Асоціація освітян імені Софії Русової”, що проводилися на базі Ріпкинської гімназії ім. Софії Русової. З приємністю й надією брав участь в установчих зборах асоціації та розробці програми діяльности.

Плани вимальовувалися конкретні і вкрай важливі натепер. Йшлося про втілення ідей Русової з навчання і виховання вільних дітей нової України — мислячих, самодостатніх, патріотичних, позбавлених рабської психології і вкоріненого “старшим братом” в свідомості не одного покоління українців комплексу другосортности хохла-малороса.

На заваді стояли задавнені проблеми, які асоціація, незважаючи на безперспективність їх розв’язання, все ж чітко окреслила й публічно оприлюднила, зокрема й через низку моїх публікацій. Ось найгостріші, адресовані центральній владі:

— наспіх продумані, необґрунтовані й неефективні експерименти зі шкільною освітою;

— ніким не пояснюване нахабне витруювання розпочатого так здаваним табачинківським погромом українського, національного в кожній новій концепції української школи;

— зневажливе ігнорування в таких концепціях напрацювань справжніх Педагогів із великої літери — Григорія Ващенка, Софії Русової, Івана Огієнка, Миколи Ушинського.

Були пропозиції та звернення й до місцевої влади. Стосувалися вони зокрема й імені Короленка в назві бібліотеки.

А далі? Далі справа не пішла. Вона раптово загальмувалася якоюсь невидимою рукою.

Викладачку Чернігівського університету (за цей час встиг отримати статус національного), яка мала підготувати для друку узагальнену концепцію національного виховання школярів, витіснили з цього вишу.

Піддалися корекції й плани керівництва гімназії в Ріпках, яка мала стати опорною для розгортання реальної, а не декларованої діяльности асоціації. Вислані мною з Києва примірники “Слова Просвіти” зі згаданою вище публікацією про Софію Русову не лише не були розвішані на шкільних стендах у доступних для читання місцях чи бодай обговорені із старшокласниками, а й приховані — як, очевидно, “крамольні”. Або з тієї причини, щоб не дратувати владу: звісно ж, місцеві інформатори точно про це її б повідомили.

Відмовилося керівництво гімназії й від такого наперед обумовленого просвітницького заходу, як мультимедіапрезентація в актовій залі міжнародного видавничого проєкту “Запізніле вороття”. В його основі — досі не друкована в Україні спадщина соратника Софії Русової Івана Огієнка та його справжня Голгофа на шляху патріота-державника. Із такою презентацією автор цих рядків об’їхав багато обласних і районних центрів України, і скрізь її результати були однакові: у притишеній, завороженій залі творилося диво — малоросійство в багатьох юних головах поступово й ненав’язливо витіснялося усвідомленим українством. Бо йшлося про тексти-легенди, тести-борці і про чин справжнього інтелігента нації, який за всіх житейських обставин залишається самим собою й за жодної влади не міг і не хотів прогинатися перед нею.

Наступні засідання цієї асоціації, на які я тепер перестав їздити, перетворювалися в таке собі фольклорно-етнографічне дійство. Чи не в усіх класах гімназії одягненні в українські строї дітки під орудою вихователів малюють, вишивають, займаються іншими народними ремеслами. То показові для комісій майстер-класи під гаслом “Використання педагогічних ідей С. Русової в організації освітнього процесу”. Звична і тривіальна форма, на яку так і не накладено вкрай актуального реального змісту.

Звісно, такі заходи владу не дратують. Такі в нас віддавна дозволені...

Повзуча русифікація та денаціоналізація добралася й до села

Сценарій з етнографічним присмаком став уже звичним і для Софіїного Дня, який традиційно відбувається в Олешнянській школі ім. Софії Русової.

Сюди стало приїздять справжні друзі русівської Олешні — з Києва, Прилук, Ніжина. Їхнє коло звичне й незмінне: вчителі, викладачі, дослідники творчости знаної діячки. І ніколи — чиновники, грошовиті фірмачі, керівники освіти бодай низової ланки її розгалуженої вертикалі. Наймаємо у складчину автобуса, готуємо нехитрі подарунки для школи зі своїх скромних заплат і звісно ж, книги.

Останнього разу я прибув до Олешні окремо й задовго до часу офіційної зустрічі. Захотілося побродити цим загубленим серед поліських лісів незвичним українським селом. У ньому, кажуть, можна й тепер відчути дух великої родини Ліндфосів-Русових. Особливо коли відважишся увійти крізь стіни колись знаного на всю губернію, а нині напівзруйнованого маєтку, чи пройдешся запущеними алеями спроєктованого за англійським взірцем парку. Село віддавна славиться й голубими озерами.

Пам’ятний знак Софії Русовій у центрі Олешні

Першим пунктом знайомства стало поштове відділення. Окремий цегляний будинок неподалік головної вулиці, але виглядає так, ніби давно на замку: від шарпання негодами колись побілені стіни — рябі, вікна й двері давно не фарбовані. Про те, що тут — діюче поштове відділення, вказує прикріплена до стіни жовта скринька із синьою емблемою оновленої “Укрпошти”. Умить згадався захмарний розмір щомісячної зарплати головного поштаря України, який не піддається здоровому глузду, бо сягає мільйона гривень.

Службовою особою цього дому виявилася сама завідувачка, яка від початку й до кінця розмови уперто спілкувалася зі мною російською й на запитання, чи й із селянами так, відповіла фамільярно і виклично: “Канєшно, я жє нє местная”.

Співбесідниця Ірина з українським прізвищем Мозгова виявилася корінною чернігівкою, а на “не брудну” роботу в Олешні влаштувалася тому, що вийшла заміж за місцевого парубка.

З її відповідей й постала ось така собі типова інформаційна картина сучасного українського села. І я б назвав її моторошною і безпросвітною.

Судіть самі.

На 860 мешканців сюди надходить за передплатою трохи більше ста примірників газет. Журналу — жодного.

Які читацькі смаки в сучасних олешнянців?

Із всеукраїнських видань лише по одному — “Сільських вістей” і “Голосу України”; по 15 — районної газети “Життя Полісся” та обласної “Чернігівський Вісник”. Все інше — “Гарт”, яку упродовж років редагує відомий український поет Дмитро Іванов. Колись суто українськомовний “Комсомольський гарт” за редакторства лауреата Шевченківської премії Іванова, звісно ж, “на численні прохання трудящих”, отримав, після вкорочення в назві комуністичного слова “комсомольський”, російськомовний дубляж. І результат такого нібито непомітного чинника русифікації мешканців не забарився: російськомовний “Гарт” фактично “роздавив” колись монолітних українськомовних читачів. У тій же Олешні на 100 примірників “Гартів” 70 — російською мовою.

Олешня — село сільрадівське, отож, має і власну публічну бібліотеку. Але туди місцева влада вважала за потрібне передплатити через місцеву пошту лише примірник “районки”. Ні про “Слово Просвіти”, ні про “День”, ні про “Літературну Україну” тут не знають.

Схоже на те, що читацькі смаки тут формує лише ось ця російськомовна і російськомисляча невістка села — завідувачка пошти. І що сільраді чи тій же сільській інтелігенції з числа учителів цілковито “фіолетово”. Свідченням тому — асортимент періодики, який викладено на окремих столах, поруч із іншим супутнім крамом — миючими засобами, тарілками, туалетним папером, консервами, який раніше можна було придбати щодень у закритих нині “Сільмагах”.

Розширення видів діяльности “Укрпошти”, як відомо, продиктовано економічною доцільністю. Реалії життя глибинки нині такі, що поштове відділення в селі може бути закрите, якщо в ньому не буде продано товарів на суму, яка покриє і зарплату завпоштою, і “навар” для перерахування “центру”.

Якою ж інформаційною продукцією вирішила заробляти “Укрпошті”, де головний поштар країни має мільйон гривень платні за місяць, моя небагатослівна і не прихильна до української мови співбесідниця в Олешні?

Здебільше це журнали. Всі — кольорові, друковані на глянцевому папері. Записую назви мовою оригіналу: “Тещины блины”, “Бабушкин компот”, “Баба Шура”, “Выпечка”, “1000 мелочей дачнику”, “Торты”, “Салаты”, “30 рецептов целебных настоек”, “Цитрусовые на подоконнике”.

Із “серйозних” видань — “Совершенно секретно”, “Аргументы и факты в Украине”, “Хозяин”.

Подбали й про найменших. Батьки народжених в Олешні дітлахів можуть не вибиратися в Ріпки чи Чернігів, а купити в своїй поштікрамниці дитячі видання. Але які? Це — дєтская газєта “Тридесятое царство”, газєта для дошкольніков “Маленькие академики”. Є ще “Большой Слон”.

Як професіональний журналіст, добре поінформований про зміст сучасних загальнонаціональних Каталогів передплатних видань. Але лише тут, в Олешні, довідався, що в поштових відділеннях України можна купити газети, про існування яких раніше й не підозрював. Як вам, читачу, “45 суток”? Чи не нагадує це відоме всім радянцям “15 суток”? Ще одне відкриття — “Однако, Жизнь”. Це жахіття іменується в підзаголовку як познавательно-развлєкательная газєта для женщін і мужчін.

І все це чтиво, виявляється, зареєстроване нашим мінюстом. Отже, для поштарки Ірини з Олешні — цілком дозволене і бажане для поширення в українських селах. Давно вже немає в нинішніх загальнодержавних передплатних каталогах “Малятка”, “Барвінка”, “Зірки”. Через нерозважливість держави відправленні в небуття й новітні патріотичні видання “Народна Армія”, “Українське військо”...

Дорогою до школи, на додачу до шокуючих уяву вражень від відвідання місцевого поштового відділення, кілька разів зустрічаю головною вулицею Олешні, що веде з Ріпок і Чернігова, виконані в кольорі мовою держави-агресора рекламні щити: “Пансионат “Голубые Озера”.

“А братія? Мовчить собі... Може так і треба?”...

...Мій виступ на офіційній зустрічі з приїжджими педагогами в Олешнянській школі на Софіїн День, звісно, випадав із загальної канви фольклорно-етнографічного дійства на сцені маленького актового залу. Сподівався, що “Однако, Жизнь” спонукає багатьох місцевих колег-просвітян протерти рожеві окуляри й подивитися відкритими очима на те, що діється недалеко поза школою і поза такими концертами.

Втім, був заскочений реакцією молодої місцевої вчительки, яка відповідає за позакласну виховну роботу. “Вас неправильно проінформували! — випалила вона. – До того ж, поштарка не наша, і ми не маємо на неї ніякого впливу”.

Ось так — все просто, як у немеркнучій виставі “За двома зайцями”: ви, Проню Прокопівно, мовляв, “шото одно, а ми — шото другоє”.

Видається на те, що ментальність місцевої інтелігенції й досі перебуває в тумані радянщини: влада не хоче, влада зволікає, у владі не ті люди, ми не можемо вплинути на владу. Немає й досі розуміння того, що влада — це ми. Це наша позиція, наша небайдужість, наші конкретні дії. Влада – це чиновники, які ми самі, на своїх умовах, маємо наймати, які живуть нашим коштом.

Не влаштовує завпоштою? — А що заважає виконкому сільради ініціювати її заміну? Це ж компетенція місцевих органів самоврядування, а не олігархічного головного поштаря України.

Голова сільради не такий? — А сільський сход для чого?

***

Колись в українських селах селяни знімали шапки перед двома представниками інтелігенції — Священником і Вчителем. Таким вірили, прислухалися до їхніх думок, радилися. Таких обирали до влади. За такими готові були йти “в огонь і воду”.

А тепер у Олешні?

Священик місцевої церкви, яку будував батько Софії Русової (він заповів і поховати себе тут), щоденно молиться зі своїми прихожанами за “владу і військо” московське й поминає за здоров’я... головного московського попа. Учителів лишилася жменька. Та й ті, як і скрізь у селах, з острахом закриття чи скорочення — зневірені, заляканi, роз’єднані, розсварені. Одне слово, без усіляких там принципів.

Де вона тепер, справжня інтелігенція української глибинки?

Та, яка не прогинається, не продається. Яка знає багато і бачить більше. Менталітет і дії якої сформовані не на подачках хронічно не компетентної і не патріотичної влади, а на ідеалах своїх кращих попередників. Несправедливо зневажених, бездумно забутих.

Київ - Ріпки – Олешня

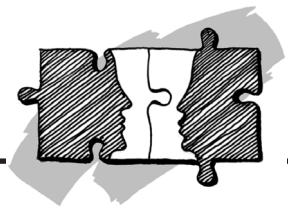

“Кілька томів цінних текстів, які з малороса здатні перетворити читача в справжнього українця”.

Нові лауреати премії Івана Огієнка

Цьогорічне засідання Комітету з премії Івана Огієнка під проводом Павла Мовчана, що традиційно відбувається в Житомирі, має дві особливості. Перша: розгляд подань і прийняття рішення змістилися через біду з епідемією на півроку. Друга: на вибір кращих впливала та обставина, що це було 25-те за рахунком засідання Комітету. Чверть століття тому, 1995 року, мала батьківщина Огієнка, містечко Брусилів, в особі її тодішньої влади досить прохолодно, і я б навіть сказав — крізь зуби, вручали дипломи й медалі тим, кому судилося стати першими. Відчуваю ту прохолодність і тепер, бо все до деталей пам’ятаю і нині, як у цьому краї, з подачі хронічно національно кастрованої влади називали цього Великого Українця: “прислужником Петлюри”, “іудою в рясі митрополита”, “зрадником інтересів трудящого народу”. Не знав тоді, що через багато років буду безпосередньо причетним до розвою і ствердження авторитету цієї премії. Менше ніж через півтора року матимемо ще дві пам’ятні дати, пов’язані з іменем Огієнка: 140 років від дня народження і 50-ліття від дня упокоєння. Отже, планка вимог до чину й реальних набутків нових лауреатів за трьома головними напрямками діяльности: українська мова, українська церква, українське державотворення — підвищуватиметься.

Тішуся, що з мого подання лауреатами цієї престижної премії в попередні роки стали зокрема такі шановані в Україні особистості як Ірина Фаріон, Галина Дацюк, історик українського походження з Польщі Григорій Купріянович.

Хто ж увійшов до гурту нових огієнківців за результатами голосування комітету на цьогорічному засіданні?

Галузь науки

Уперше маємо сенсацію: в цій номінації залужену перемогу отримав не титулований вчений, доктор чи кандидат наук, а журналіст. І не просто журналіст, а не залякана владою Особистість, яка упродовж багатьох років послідовно й наполегливо прагне ствердити сфальшовану й приховану правду про одну з драматичних стінок хрущовської відлиги. Йдеться про бунт студентів-журналістів Шевченкового університету 1965 року проти брехні, безпринципності, непрофесіоналізму, витіснення української мови, звільнення патріотично налаштованих і професіонально підготовлених викладачів. Близько десятка книг із цієї теми. Книг незвичних. Бо написаних на основі архівних документів, які з боями й нині доводиться виривати з тих концентраційних таборів української правди. Ось назви деяких з них: “Компартійна інквізиція: невідома спадщина Матвія Шестопала”, “Зима: Україномр”, “Весна: Хроніка українського спротиву”, “Літо: До кучмізму і після”, “На пожарищі власного серця: долі журналістів-бунтарів”. Остання книга — “Сергій Жигалко. Зона непамяті: приречений повернутися” — просто приголомшила членів комітету. Понад 700 сторінок з віднайденими і прокоментованими документами про особистість, яку свідомо викинула влада з епохи розстріляного відродження. Ім’я цього автора-лауреата — Михайло СКОРИК. До речі, остання згадана тут книга цього автора “Зона непамяті” на Огієнківську премію не номінувалася. Вона щойно вийшла і тому заслуговує на окреме пошанування.

Галузь “Мистецтво”

Петро Андрійчук — професор катедри фольклористики КНУКІМУ, багаторічний художній керівник заслуженого ансамблю пісні і танцю України “Дарничанка”. Керований упродовж тривалого часу цим одержимцем гурт наполегливих промоторів українського в Україні, на противагу деяким академічним колективам, не продається “за шмат гнилої ковбаси”, а за будь-яких житейських обставин залишається вірним Огієнковому гаслу “Бог і Україна”.

Галузь освіти

Володимир Микитюк — доцент зі Львівського Національного університету ім. І. Франка за серію видань з методики викладання української мови.

Галузь літератури

Петро Шкраб’юк — доктор історичних наук з Інституту українознавства ім. І. Крипякевича (Львів) за серію українознавчих видань.

Галузь громадської діяльности поділили два житомиряни: кінодокументаліст В’ячеслав Майборода та популяризатор українознавства Василь Купрійчук .

За пам’ятні світлини із засідання Комітету — подяка побратимові за духом Сергію Болтівцю.

Огієнкова церква в Брусилові вже з освяченими надкупольними хрестами

У житомирському Брусилові освятили і встановили надкупольні хрести знову відродженого Свято-Воскресенського замкового храму Храм цей незвичний трьома дивовижними фактами.

Факт перший. Він тричі знищувався і тричі відбудовувався, хоча досі ніхто достеменно не міг встановити в його кількастолітній історії ні справжніх причин знищення, ні точної дати заснування.

Факт другий. У цьому храмі майже сто сорок літ тому був охрещений, а через 25 літ потому повінчаний зі своє землячкою Домінікою Іван Огієнко. Йому судилося прославитися далеко поза межами рідного краю безкомпромісною титанічною працею заради ствердження української справи і української правди. І в такий спосіб прославити це маленьке містечко над тихим Здвижем в усьому світі.

Факт третій. В усіх трьох відбудовах він незмінно зберіг у своєму вигляді автохтонність — староукраїнський козацький стиль у видовженому трихресному вимірі. Щоправда, цього разу постав із руїн не дерев’яним, а в камені.

Ідея третього відродження Огієнкового храму належить послідовнику цього Великого Українця, одержимому конкретними добрими справами, талановитому господарнику, не фальшивому, а справжньому патріоту і вмілому керівнику Володимиру Габенцю. Нині він — голова Брусилівської громади і лауреат премії ім. Івана Огієнка. Приїхав на цю подію і знаний земляк брусилівців — колишній київський голова Олександр Омельченко.

Урочистий чин освячення надкупольних хрестів здійснив владика Житомирський і Овруцький ПЦУ з поважним клиром митрополит Паїсій.

Третє відродження храму відбувається у спосіб народної толоки. Щоправда, “з миру по нитці” в позаобласному масштабі не вийшло.

Свого часу я виступав з промоційними зверненнями про цю сакральну толоку на сторінках і “Слова Просвіти”, і “Літературної України”. Зазначався там і рахунок, на який небайдужі до цієї справи мали можливість щось таки та й пожертвувати. Однак майже ніхто з читачів цих газет не відгукнувся. У таких ситуаціях пекуче нагадує про себе стала розбіжність значної частини української інтелігенції між полум’яними закликами любити Україну і потребою любити її, мовлячи словами Євгена Чикаленка, “до глибини кишені”.

Тішуся тим, що до цієї святої справи реально прилучилася очолювана мною Фундація ім. митрополита Іларіона (Огієнка).

У який спосіб?

Під крилом Фундації ось уже кільканадцять літ видаються недруковані досі в Україні праці Огієнка з канадських архівів. Для цього заснована ціла бібліотечна серія “Запізніле вороття” (досі світ побачив уже 21 том). Також є написаний автором цих рядків свіжий двотомний життєпису про Огієнка — “Його бій за державність” та “Запізніле вороття”. Частину з цих накладів Фундація безкоштовно передає до Музею Огієнка в Брусилові.

Кожний, хто побуває в цьому музеї, може взяти з собою один або кілька томів цінних текстів, які з малороса здатні перетворити читача в справжнього українця. Але є одна умова. За кожну взяту при вході книжку відвідувач має покласти до спеціальної скриньки свою власну добровільну грошову пожертву. У такий спосіб на сьогодні Іван Іванович Огієнко вже “заробив” на свою церкву близько 30000 гривень.

В Огієнківському комітеті є традиція. Під час урочистого вінчування нових лауреатів у Брусилові запрошувати їх до цього Музею. І там кожен причетний до нашого кола однодумців залишає у скриньці частину своєї премії. Вручення премії цьогорічним лауреатам у Брусилові планується 18 вересня. Відвідання всіма учасниками дійства нового храму і музею в сценарії позначено як головні події того дня.

Сторінку підготував
Микола ТИМОШИК

Майбутній параолімпієць Микола Нижниковський встановив рекорд України

16-річний спортсмен, який втратив на війні ноги і руку, здійснив унікальний заплив у Києві. Микола Нижниковський переплив Дніпро, встановивши рекорд України серед людей з інвалідністю, виявивши силу волі і витримку справжнього спортсмена — майбутнього параолімпійця.

Влітку 2015-го під Маріуполем Микола, граючи з братом, знайшов снаряд, який вибухнув. Молодший брат загинув, а Микола при детонації втратив руку й обидві ноги, зазнав численних травм обличчя, зубів, очей, інших життєво важливих органів. Але вижив. Після того проходив курс лікування в Канаді. Плаванням Микола почав займатися ще 3,5 роки тому. До запливу хлопець з I групою інвалідності готувався кілька місяців у басейні. Тренером у нього був багаторазовий чемпіон з плавання Олег Лісогор, котрий приїхав разом з юнаком до Києва. Старт рекордного запливу відбувся від 6-го причалу Річкового вокзалу столиці, а фінішував на березі Труханового острова.

Першим у воду занурився тренер — Олег Лісогор, за ним – Микола. За 13 хвилин і 45 секунд юнак проплив щонайменше 350 м. Натомість фахівці вважали, що це буде значно довше. Результатом підліток задоволений. Сам рекордсмен зізнається: такого результату і сам не очікував. А підводної течії, що зносила з курсу, навіть не відчув і під час запливу навіть не втомився. Микола вже готовий до нових здобутків — у планах параолімпійські ігри. Свою перемогу присвятив міжнародному Дню Дружби і своєму другу — теж інваліду з подібною долею Данилу Крищуку.

Тренер хлопця результатом теж цілком задоволений.

Допомогу в транспортуванні Миколи Нижниковського та його друга Данила Крищука надали активісти “Української партії”, ГО “Об’єднай” та Благодійного фонду “Разом”. А біля пішохідного мосту через Дніпро в Києві 30 липня був справжній ажіотаж від теле- і фотокамер: десятки журналістів і волонтерів приїхали заради одного мужнього хлопчика. Результат унікального запливу уже потрапив до Книги рекордів України. Про це повідомила керівник Національного реєстру рекордів України Лана Вєтрова та експерт Національного реєстру рекордів України Віталій Зорін. За словами Лани Вєтрової, рекорд є — не лише в швидкості, часі та кілометражі. Справа в характері, який продемонстрував наш рекордсмен. Це — характер переможця.

Сторінку підготував
Георгій ЛУК’ЯНЧУК

20-річний ювілей легендарної подорожі по Дніпру до Криму

“Не можна відновлювати державу, не знаючи історії, не знаючи, як гинула Україна, як її душили, плюндрували, гнуздали. Якби ті, хто стає президентами, хто в кандидатурі, поїхали хоча б в одну — дві гетьманські столиці! І відчули той національний дух. Оце національна свідомість і національна ідея, про яку ми так багато говоримо! І вона починається з очільника держави, з президента. А якщо в нього немає цього духу нації, пріоритетного лише для цього народу… Тоді все і валиться, трощиться, руйнується…”, — з інтерв’ю в Батурині.

20 років тому вперше відбулась просвітницько-спортивна подорож по Дніпру до Києва — похід під вітрилами на чотирьох яхтах від Києва до Севастополя під девізом “Дніпро і Чорне море єднають Україну”. Флагманом флотилії яхт була легендарна “Лелітка”, на якій перед цією експедицією її капітан Валерій Петущак разом зі своєю дружиною Наталею Македон здійснили навколосвітню подорож у 48 тисяч кілометрів.

На всьому маршруті під час стоянок в містах по Дніпру відбувалися цікаві зустрічі та мітинги з місцевими людьми. Подорож завершилася встановленням язика на дзвоні в стародавньому Херсонесі. Але у Севастополі на учасників вітрильної регати, що її організувала і провела Українська Народна Партія “Собор” і яка мала на меті приєднати до німого херсонеського дзвону бронзового язика, вже тоді чекали провокації місцевої влади...

Близько полудня 12 серпня до Графської пристані пристали три яхти під блакитними знаменами “Собору” з народними депутатами України Анатолієм Матвієнком та Григорієм Омельченком, президентом Міжнародного фонду “Союз-Чорнобиль” Володимиром Шовкошитним, генерал-полковником Анатолієм Лопатою та їх побратимами по партії. Перед севастопольцями виступив Анатолій Матвієнко, котрий розповів про хід регати, її мету та про акцію озвучення стародавнього дзвону в Національному заповіднику “Херсонес-Таврійській” і науково-практичну конференцію “Українська мова і українська політика”. Кульмінацією усіх пропагандистсько-культурологічних заходів якраз і мала стати акція повернення голосу старовинному дзвонові у Херсонесі: “Досі дзвін глухо озивався лише тоді, коли туристи жбурляли у нього камінням. Це був голос відчаю і болю. Ми ж хочемо повернути йому голос віри і надії, адже без віри і надії в себе, в краще майбутнє нашої молодої держави український народ не зможе подолати трьохсотлітню рабську психологію, гордо розправити свої широкі плечі сівача і будівничого, усвідомити себе повноправним господарем на прабатьківській землі”.

На превеликий жаль, ганебні дії Севастопольської держадміністрації із “терміновим замінуванням авіабомбою часів II світової” зірвала акцію. Та народні депутати України відвідали згодом міську Раду, де передали язик до дзвону, який, до речі, виготовили майстри Севастопольського Морського заводу, голові п. Пархоменку, котрий пообіцяв виконати прохання і завершити від імені міської влади благородний намір соборівців.

Прибуття і перебування у місті учасників регати УНП “Собор” сколихнуло громадськість і вже тоді показало антиукраїнську сутність місцевої влади, яка протягом цих трьох днів демонструвала свій відвертий промосковський дух... Додивилась до сумнозвісної “кримської весни” 2014-го! Окрім цієї , вже історичної просвітницької регати, подорожування щоліта стало для представників національно-демократичних сил, об’єднаних спершу “Відкритою політикою”, далі — УНП „Собор“, а ще згодом УРП “Собор”, доброю традицією. Кожного року знаходилося зо два десятки відчайдухів, готових пожертвувати черговою літньою відпусткою задля фізично виснажливого, але страшенно насиченого подіями “спортивно-політичного туризму”.

А.С. Матвієнко — президент Федерації спортивного туризму України, голова партії “Собор”

У 1999 році за ініціативою Матвієнка вдалося здійснити першу спортивно-туристську експедицію на велосипедах по гетьманським столицям України під гаслом “До джерел державності”. Маршрут експедиції складав відстань більше тисячі кілометрів: Київ – Ніжин – Батурин – Конотоп – Кременчук – Чигирин – Черкаси – Канів – Трахтамирів – Переяслав-Хмельницький – Київ. Ця просвітницька подорож стала першою ластівкою в подальших щорічних спортивно-туристських експедиціях різними куточками України. Серед них була й важкодоступна Говерла (з вершини якої в ураганний вітер було зібрано 2 тони сміття), Кримські гори та фортеці півдня України, унікальний природно-історичний об’єкт, який від доби пізнього палеоліту до перших віків християнства правив за святилище для наших пращурів — Кам’яна Могила, яка як пам’ятка загальносвітового значення здатна пролити світло на загадки перших тисячоліть історії індоєвропейців, історична памятка козацької доби Хортиця, складний комбінований маршрут місцями, пов’язаними з життям князя-короля Данила Галицького в Холмі, де велосипедна частина перейшла спочатку в байдаркову, а згодом — в напів-марафон від Хотина й до Кам’янця-Подільського, експедиція “Соборна Україна-2002” на проблемний український Схід з гаслом: “Ми всі — українці” — на Чернігівщину, Сумщину, Харківщину, Луганщину, Донеччину, Запоріжжя... Її продовжила під тією ж назвою “Соборна Україна-2003” на яхтах по Дніпру за маршрутом Київ–Одеса 2003 року. Напередодні важливих президентських виборів 2004\2005 року “Собор” провів культурно-просвітницьку експедицію “Соборна Україна-2004”, учасники якого побували в Київській, Полтавській, Дніпропетровській, Запорізькій, Кіровоградській, Черкаській, Хмельницькій, Чернівецькій та інших областях на підтримку патріотичного кандидата Віктора Ющенка. Мотором таких подорожей незмінно був саме Анатолій Сергійович Матвієнко — президент Федерації спортивного туризму України з 2000-го року. Під час президентства Анатолія Матвієнка федерація, якою він керував впродовж 12 років, отримала статус національної, що надало їй ексклюзивне право на проведення всеукраїнських та міжнародних змагань зі спортивного туризму на території України.

Анатолій Матвієнко завжди наголошував: ***“Слід, нарешті, перестати боятися слова “Націоналізм”. Націоналізм — це той самий патріотизм, тільки діяльніший і жертовніший. Націоналістами своїх держав, своїх націй з неминучістю були і є всі великі політики. Бідою України, однак, було є те, що в нас при кермі ніколи не були націоналісти, які б по-справжньому любили свій народ, свою країну!”***

P.S. Франція має національний велотур “Тур де Франс”, їхні сусіди італійці – “Джіро д’Італія”. Наш веломаршрут 1999 року (“Гетьманські столиці”) може стати основою українського національного велотуру – “Меморіалу ім. Анатолія Матвієнка”. Можливо, не професійного, а масово-аматорського, до якого могли би приєднуватися на окремих етапах від своїх населених пунктів вздовж всього маршруту...

“На жаль, в Україні не приділяли належної уваги проявам неприхованої українофобії, пропаганді брехні та ненависті”.

Дмитро ЧОБІТ,
письменник

Велика польська брехня

Закінчення.
Початок у № 26-31 за 2020 р.

Але не лише “Польське радіо” дозволяє собі ширити брехню — незліченну кількість таких бздурів польські пропагандисти брехні та ненависті виставили в Інтернеті і не лише польською, а й англійською мовами!

Чого варте твердження, що Гуту Пеняцьку знищив полк “Нахтігаль” дивізії СС “Галичина”! Про цей неіснуючий полк та інші вигадки йдеться у фільмі з промовистою назвою “Український злочин у Гуті Пеняцькій” *(Dokument Ukrainska zbrdnia w Hucie Pieniackiej / youtube. com / wateh ? v = K 83 fk OXUmEC)*.

Ми навели лише окремі фрагменти з кількох теле- та радіопередач, але у Польщі їх були сотні. Окрім центральних, у кожному великому місті трансляцію здійснювали ще й місцеві телеорганізації та радіостанції: “Радіо—Жешув”, “Радіо—Люблін” тощо.

Урочистості у Варшаві 28 лютого 2020 року

Головні цьогрічні урочистості вшанування пам’яті жертв Гути Пеняцької відбулися у Варшаві 28 лютого 2020 року; вони широко висвітлювалися у ЗМІ і супроводжувалися обов’язковим елементом у назві — “76-а річниця злочину скоєного українськими націоналістами над польською людністю в Гуті Пеняцькій”.

Об 11-годині розпочалася панахида у кафедральному костьолі Війська Польського. В полудень урочистості продовжилися біля могили Невідомого Вояка, у них взяли участь посли до сейму, міністри, ветерани Війська Польського, представники громадських організацій, військові підрозділи почесної варти. За урочистостями спостерігали численні глядачі, а ще більше поляків побачили це дійство по телевізору та почули по радіо.

За видатний внесок у справу збереження пам’яті про трагедію Гути Пеняцької орденом “Polonia Restituta” (“Відродження Польщі”) нагороджено голову Товариства “Гута Пеняцька” Малгожату Госьньовську-Коля і колишнього мешканця Гути Пеняцької Францішка Боньковського.

Своїм порятунком Ф. Боньковський завдячує німецькому вояку, який розмовляв польською мовою із сілезьким акцентом. Цей сілезець порадив сусідці Боньковських сховатися з дітьми, серед яких був і семирічний Францішек. Сусідка і п’ять дітей заховалися у соломі ями з-під картоплі, там вони пересиділи цілий день аж до вечора і залишилися живими. Про таке Ф. Боньковський говорив на камеру Розповідь Ф. Боньковського про поляка-сілезця свідчить про те що, поляки були у німецькому війську під час пацифікації Гути Пеняцької.

Виходить дуже цікава ситуація: у німецькому війську були поляки-сілезці, завдяки яким Ф. Боньковський вижив, але він в усьому звинувачує українців. Ф. Боньковський чомусь безпідставно пов’язав німецького офіцера-сілезця з дивізією СС “Галичина”, якої там не було і не могло бути, бо її щойно набрані вояки тоді проходили навчання на полігонах Німеччини та Франції і з’явилися на території України наприкінці червня-початку липня 1944 року, тобто через 4 місяці після знищення німецьким військом Гути Пеняцької.

Урочистості у Варшаві 28 лютого 2020 року з приводу 76-ї річниці загибелі Гути Пеняцької: месу у кафедральному костьолі, процедуру нагородження, заходи біля могили Невідомого Солдата, — показували по каналах телебачення, передавали по радіо, розміщували в Інтернеті в обов’язковому супроводі усіляких звинувачень на адресу непричетних до цього злочину українців; про німців — дійсних винуватців дуже типової гітлерівської каральної акції ніде не згадували жодним словом.

До учасників урочистостей листовно звернулися найвищі керівники державної влади Польщі. Вже постійний декламатор Адам Квятковський зачитав чергового листа президента А. Дуди, його текст нагадував зміст попереднього, виголошеного п’ять днів тому в Гуті Пеняцькій, але у підзаголовку варшавського документа з’явилося суттєве уточнення щодо “злочину вчиненого українськими націоналістами на польській людності”.

Прем’єр-міністр Польщі теж надіслав послання у якому було написано: “Ми винні перед пам’яттю поляків — жертв геноциду у Гуті Пеняцькій і сотнях інших місць, скоєних українцями з УПА, ОУН, СС “Галичина” та інших злочинних частин. Вони загинули від рук сусідів, бо відчували себе поляками, були поляками*”.(Radio Marja// 28-2019-13-52/w informacje Polska// Radio Maryja.pl)*.

28 лютого 2020 року, починаючи з 6-ї години ранку, практично усі ЗМІ Польщі висвітлювали питання пов’язані із загибеллю Гути Пеняцької. Теле- і радіостудії не обмежувалися репортажами із місць подій, а й випускали в ефір авторські програми про Гуту Пеняцьку. “Польське радіо захід”, **почавши** о 6-й годині ранку, кілька разів повторило годинну передачу “Історія написана наново”, центральною темою якої стала трагедія Гути Пеняцької. У студію запросили гостей, зокрема керівника товариства “Гута Пеняцька” Малгожату Госьньовську-Коля.*(Zachod.pl/audycia/nie-o-zemsta-a-o pamiec-wolaja-ofiary-3)*. “Польске радіо” теж випустило в ефір годинну передачу про Гуту Пеняцьку. *(Polskie Radio/28.02.2020.//06-00//www.polskieradio. pl /39/156/artycul/227086, zbrodnia-w-hucie-pieniackiej)*. Подібне спостерігалося чи не на всіх польських теле і радіоефірах, так що практично кожен громадянин Польщі впродовж 28 лютого 2020 року по кілька разів дивився, або слухав щось про Гуту Пеняцьку крізь призму небаченого у цивілізованому світі обману.

Наголошую на очевидному і незаперечному факті: станом на 1.05.2020 року польська історіографія не мала не те що наукової монографії, а й жодної наукової статті про причини та обставини загибелі Гути Пеняцької; у Польщі навіть не провели жодної наукової конференції на цю тему — лише масово поширюють усілякі вигадки, наклепи і фальсифікації та переповідають їх одне одному. І усе це огидне і наскрізь брехливе неподобство польські керманичі та професори-історики називають “пошуками історичної правди”.

Польська дипломатія нахабства і брехні

Варто відзначити, що польські дипломати відіграють далеко не останню роль у кампанії брехні та наклепів, пов’язаних із Гутою Пеняцькою та при першій-ліпшій нагоді чинять тиск на українську владу. Про ноту протесту з приводу кавалка фанери із цілком правдивим і пристойним текстом потрібно розповісти докладніше.

Нота протесту амбасади Польщі у Києві до Міністерства закордонних справ України у справі Гути Пеняцької

У понеділок 26 лютого 2019 року, тобто вже наступного дня після недільної панахиди у Гуті Пеняцькій, амбасада (посольство) Польщі у Києві надіслала ноту протесту до Міністерства закордонних справ України з приводу, цитую: “інформаційної таблиці, встановленої українцями неподалік пам’ятника у Гуті Пеняцькій, на якій було вміщено неправдивий напис про те, що за злочин відповідають “німецькі нацисти”, а у самому селі діяли польські боївки”. (*Ambasada RP w Kijowie protestuje przeciwko relatywizacji zbrodni w Hucie Pieniackiej // https:// rudy – ogon. Livejournal. Com/2019 – 02 – 26 10:25:00*). Повідомлення про ноту протесту з докладним описом її змісту прес-служба амбасади негайно розповсюдила і вона стала топовою у ЗМІ, особливо Польщі, тому такі дії посольства більше нагадують примітивну пропаганду, ніж дипломатичний хід заради встановлення правди та досягнення згоди й порозуміння.

Посольство назвало інформаційну таблицю такою, що релятивізує злочин у Гуті Пеняцькій. Цей термін походить від латинського *relativus* — відносний, те, що не узгоджується, заперечує об’єктивну істину.

Протест посольства викликав ще й пам’ятник українцям, закатованим польськими шовіністами і радянськими партизанами, які постійно базувалися у Гуті Пеняцькій з осені 1943 до березня 1944 року. То не обмова — архівні документи та спогади очевидців свідчать, що на свою постійну базу в Гуті Пеняцькій загони радянських партизанів та цілі тисячні з’єднання продовжували йти навіть після її знищення!

Посол стверджував, що українці “загинули в місцевостях, віддалених на біля 20 км від Гути”. (*Там само*). **Тому ці випадки, мовляв, не можуть стосуватися Гути Пеняцької.** Встановлення інформаційної таблиці та пам’ятнника українцям — жертвам польських бандитів гутапеняцької АК, на думку посла, “ставлять під сумнів декларовану владою України політику добросусідства і співпраці з Польщею через, що польська сторона просить Міністерство закордонних справ України вияснити відповідність легальності “обидвох об’єктів”.

Наголосимо — жодної так званої релятивізації, тобто заперечення об’єктивної істини, ні на таблиці, ні на пам’ятнику замордованим українцям немає.

По-перше. На таблиці вкрай делікатно і занадто толерантно викладено суть справи — Гуту Пеняцьку дійсно знищено німецьким окупаційним режимом і німецьким окупаційним військом. До загибелі Гути Пеняцької, тобто розстрілів її мешканців — поляків, українців, австрійців, п’яти євреїв і одного росіянина, — та спалення вщент села українці не мали найменшого стосунку — то робота гітлерівської айнзатцгрупи “Рейнгольд” з числа вояків 4-ої поліцейської моторизованої дивізії СС, сформованої у Сілезії з тамтешніх німців, поляків і чехів.

По-друге. Пам’ятник закатованим бандитами АК українцям, порівняно із помпезним польським меморіалом, дуже скромний — і напис на ньому теж далеко неповний, бо там зазначено імена лише п’яти осіб із десятків жертв польської різанини і **сокировбивства —у буквальному** розумінні цих слів!

Насправді польські бандити гутапеняцької АК вкупі із союзниками — радянськими партизанами-енкаведистами у січні-лютому 1944 року здійснювали в околицях Гути Пеняцької не лише безперервні грабежі, а й коїли справжні етнічні чистки, вбиваючи авторитетних у краї людей: священиків, вчителів, кооператорів, та активних у суспільному відношенні осіб. У ході цих польсько-радянських акцій в околицях Гути Пеняцької: Підгірцях (6 км), Жаркові (4 км), Пеняках (4 км), Ясенові (5 км) та інших сусідніх селах загинули десятки українців. На одному лише цвинтарі села Пеняки поховано 14 таких жертв. Вбивали українців і в самій Гуті Пеняцькій, куди їх зв’язаними привозили для допитів. Останнє добре відоме вбивство українця у Гуті — 21 лютого 1944 року, тобто за 7 днів до загибелі села.

Посол Польщі запитує Україну про легітимність встановлення у Гуті Пеняцькій інформаційної таблиці на кавалкові фанери, і це тоді, коли польська сторона під прикриттям громадської організації “Товариство Гута Пеняцька” самовільно, тобто нелігітимно і незаконно, тишкомнишком (у дні Помаранчевої революції) збудувала у Гуті Пеняцькій цілий меморіальний комплекс!

З чого все починалося

На жаль, в Україні не приділяли належної уваги проявам неприхованої українофобії, пропаганді брехні та ненависті, які вже кілька років невпинно розкручуються у Польщі на усіх можливих рівнях: найвищої державної влади, дипломатії, громадських організацій, католицької церкви й ЗМІ.

Щодо інформаційної таблиці на кавалкові фанери з цілком правдивим і толерантним написом який ґвалт тоді зчинила польська сторона! Звинувачували українців у “антипольських проявах” та “спробі переписати історію”. Таблицю встановили 25 лютого 2019 року, а вже наступного дня о 10 годині ранку Міністерство закордонних справ України отримано з цього приводу ноту протесту посольства Польщі у Києві. **О 10 годині 25 хвилин інформація про ноту протесту з’явилася у польських ЗМІ і стала у Польщі чи не головною подією дня.**

Українська сторона у подібних випадках мовчить, тим самим спонукаючи наших західних сусідів ще більше розкручувати маховик брехні та вимагати все нових і нових поступок. Дійшло до того, що сейм Республіки Польщі на законодавчому **рівні** назвав польсько-український конфлікт в роки Другої світової війни геноцидом і за **заперечення такого, штучно нав’язаного трактування історичних подій, навіть передбачив кримінальні покарання тим хто піддаватиме сумніву “польську правду”. У такий “законодавчий спосіб” усьому світу намагалися підступно нав’язати польське бачення воєнного протистояння на західно-українських землях.** Згодом поляки вимушені були самі вносити до прийнятих законів зміни, а деякі шовіністичні недолугості скасував Конституційний Трибунал (аналог Конституційного суду).

А все почалося з протизаконного встановлення без будь-яких погоджень з українською владою меморіалу у Гуті Пеняцькій. Час для цього **польські шовіністи** вибрали дуже слушний – зима 2004-2005 років. Йшла Помаранчева революція, уся увага була прикута до неї, а така собі польська, нібито неурядова, але щедро фінансована організація “Товариство Гута Пеняцька”, блискавично провела роботи і встановила меморіал. Аби хоч якось освятити його законність, у 2009 році запросили туди аж двох президентів — Польщі Леха Качинського та України Віктора Ющенка. “Освятили”. І пішло, і поїхало.

Наступний важливий крок розкручування маховика українофобії, на який українці не звернули жодної уваги, поляки провели у костьолі скромного містечка Бабичі Опольського воєводства 28 лютого 2016 року. Там тоді відбувався молебень пам’яті жертв Гути Пеняцької. **Про** те, що він не був простою службою Божою, свідчила присутність міністрів, послів до сейму, воєводи, бургомістра, керівників громадських організацій з Варшави.

Молебень ретельно зафіксували телекамери, радіомікрофони; дійство показали на усю Польщу З цього кіна даємо лише окремі, найбільш характерні фрагменти.

З виступу польського ксьондза (прізвище у фільмі не вказано)

“Ми зібралися в костьолі Бабичів аби помолитися за замордованих 72 роки тому мешканців місцевості Гута Пеняцька, яка розташована на давніх кресах східних Польщі,тепер то Україна...

Ми зібралися тут аби показати, що пам’ятаємо про ті кривди – жахливе мордування невинних поляків і як польські патріоти передаємо пам’ять про це наступним поколінням аби вони того злочину не забули...

Ми молимося за поляків замордованих дивізією СС “Галичина” і бандами УПА...

Цю історичну правду не можна применшити і забути, бо то фундамент нашої духовної дороги і нашого життя...

Ми шукаємо правду, правда вимагає

відкритості, без правди нема навернення, без правди нема можливості зречення гріха, без правди нема можливості єднання та вибачення...

То фундамент незабуття, фундамент нашої важливої пам’яті, фундамент визнання по імені того страшного жахливого злочину і геноциду...”

Коли ксьондз виголошував палку патріотичну казань, камера ковзала по обличчях присутніх, люди були вражені, у смутку вони плакали і витирали хустинками очі. Особливо тоді, коли ксьондз емоційно говорив про страшні муки “наших сестер і братів, які в бестіанський спосіб були позбавлені життя, замордовані. В ім’я чого? Чому? Для якої мети?”.

Наприкінці ксьондз пояснив, що в усьому винна “заздрість і ненависть, яка там, у тих українських серцях, лежала глибокою неприязню”.

Після проповіді ксьондза діти декламували вірші і співали пісні про Гуту Пеняцьку. Міністри, посли до сейму все це слухали.

На молебні у Бабичах виступив представник організації кресов’яків і звертаючись до присутніх послів польського сейму, підтримав ксьондза та від імені громади просив аби вони прийняли закон, який би назвав геноцид геноцидом”.

Підсумок молебню у костьолі в Бабичах підвела Опольський воєвода (її прізвище теж не зазначили): “Нам не можна відступати, нам не можна забути правду. Цю правду не можна забути для теперішньої Польщі, для теперішньої України, для теперішньої Європи і для прийдешніх поколінь”.

Молебень у Бабачих 28 лютого 2016 року дав потужний старт у Польщі брутальній антиукраїнській кампанії, яка завершилася законодавчим затвердженням положення про так званий “геноцид польського народу в Малопольщі”. Лише після цього українська сторона почала протестувати та й то услід за протестом держави Ізраїль.

Чому символом пропаганди обрали Гуту Пеняцьку?

Відповідь на це ключове запитання підказують слова доктора історії та відповідального наукового працівника Інституту національної пам’яті Польщі Леона Попека: “До сьогодні ми достовірно не знаємо точної кількості жертв ОУН-УПА на Волині та в Східній Малопольщі (тобто Галичині Д.Ч.). У нас також нема списку всіх місць смерті, переліку цвинтарів, поодиноких і колективних могил, в яких лежать громадяни польської держави”. *(Leon Popek. Pamikж o Woizniu i Malopolssce Wschodniej...// ipn.gov.pl // pl / aktualnosci/54970, Leon-Popek-Pamiiec-o-Wolyniu-i-Malopolsce-wschodniej. Html).* Із цих слів видно, що у Польщі, де так багато говорять про трагедію Волині, називають загибель там людей, як і в Гуті Пеняцькій, геноцидом польського народу, здійснюють шалену антиукраїнську пропаганду, насправді нічого “точно не знають”.

На цьому тлі Гута Пеняцька виділялася особливо: про неї в 80-х роках минулого століття у розпал холодної війни спровокованої тоді агресією СРСР в Афганістані дещо писала радянська пропаганда у плані боротьби з так званим “українським буржуазним націоналізмом” з яким комуністи пов’язували прояви вільнодумства та Народний Рух України. У комуністичних газетних пасквілях, написаних на основі сфальшованих матеріалів НКВД-КГБ СРСР, дуже своєрідно згадувалася Гута Пеняцька. На місці спаленого села у 1989 році комуністи навіть встановили пам’ятник.

Тобто, на противагу Волині, місце про трагедію Гути Пеняцької добре відомо не лише в Україні, але й у Польщі. Ось чому саме Гуту Пеняцьку визнали найзручнішим об’єктом для створення символу мучеництва поляків у протистоянні з українцями в роки Другої світової війни й так званого геноциду польського народу на так званих східних кресах колишньої польської держави.

Велика брехня: про польську пропаганду ненависті

Взимку 2005 року на місці спаленого села Гута Пеняцька польська сторона поспішно провела земляні та будівельні роботи, привезла з Польщі готові стели з викарбуваними на них написами та миттєво їх встановила без будь-яких дозволів органів влади України. А далі все відбувалося у вже заданому поспішному тоні — замість ґрунтовних досліджень і наукових конференцій польська сторона пішла шляхом ницої та підступної антиукраїнської пропаганди, **яка у 2018 — 2020 роках набрала небувалого масштабу та неймовірного** розмаху. У цій грандіозній кампанії брехні та невпинного нагнітання антиукраїнського психозу брали участь навіть найвищі керівники Польщі включно з президентом А. Дудою, маршалком сейму Е. Вітек і прем’єр-міністром М. Моравецьким; саме вони в очах пересічних польських громадян стали головними “авторитетами” й “експертами” трагедії галицького села Гута Пеняцька. На жаль, глибоко неправдиві слова керівників польської держави та високопосадовців, а не фахівців-дослідників, ставали стрижнями усіх публікацій у ЗМІ Польщі, усі вони підступно грали на патріотичних почуттях людей.

Небачений вал дезінформації, яка лилася по радіо і телебаченні, друкувалися в пресі та мережах Інтернету згодом передавалася людьми з уст в уста сотні тисяч разів і зробили Гуту Пеняцьку відомою практично усім громадянам Польщі. Слухаючи розповіді про жахіття в Гуті Пеняцькій кожен поляк задумувався і в нього неминуче виникали запитання: “Невже це правда? Як таке могло бути? Як люди могли спалювати живцем собі подібних? І що ж то за люди?”. Але коли про жахливі звинувачення українців їм щорічно розповідає президент А. Дуда, а його у цьому підтримують керівник парламенту Е. Вітек і глава уряду М. Моравецький, інші польські урядовці, то до такого вже ніхто не може ставитися байдуже. Так поляки стають звикати до думки, яка спочатку здавалася їм неможливою. Ось звідки беруться гнів, злість і ненависть. То хто їх так щедро сіє у Польщі?

Аби порівняти теперішню польську пропаганду брехні з подібною справою німецьких нацистів, варто нагадати деякі вислови верховодів Третього рейху. “Чим грандіозніша брехня, тим легше їй готові повірити. Особливо, коли повторювати її знову і знову”. Адольф Гітлер.

Настанови свого фюрера взяв на озброєння нацист й неперевершений майстер пропаганди та дезінформації Йозеф Геббельс та висловився ще конкретніше: “Щоб у брехню повірили вона має бути жахливою”, “Чим більша брехня – тим швидше в неї повірять” і “Якщо говорити неправду досить довго, досить голосно і досить часто — люди почнуть вірити”.

Невтішні роздуми

Керівники теперішньої Польщі: президент А. Дуда, маршалек сейму Е. Вітек, віце-**маршалек** сейму М. Госєвська, прем’єр-міністр М. Моравецький, депутати і урядовці, а вслід за ними розмаїті польські “експерти” фальшиво говорили, що злочин геноциду у Гуті Пеняцькій скоїли українські націоналісти, УПА, дивізія СС “Галичина”, абсолютно безпідставно звинувачували українську сторону та навіть вимагали від державної влади України каятися та вибачатися.

Навмисно перекладаючи з німців на українців вину за знищення Гути Пеняцької, ніхто з польських пропагандистів брехні і словом не згадав про справжні причини та винуватців трагедії — провокаторів з НКВД і радянських партизанів чисельністю 500 осіб, які тривалий час перебували у цьому селі й здійснювали у сусідній місцевості повсюдні грабежі, ґвалтування, вбивства із проявами незбагненного садизму. Напередодні каральної акції вони втекли разом із більшою частиною бойовиків місцевої АК, залишивши село напризволяще. Мовчали ці “експерти” і про своїх понад 100 співвітчизників-поляків, які за риторикою Дуди “служили гітлерівському німецькому Третьому рейху” у воєнних підрозділах **СС та військ поліції** у Золочеві, Бродах і Сидинівці, та **поляків-шуцполіцаїв** із Волині, які у середині лютого із німецькою зброєю у руках втекли у Гуту, приєдналися тут до радянських партизанів та НКВД і теж спричинилися до влаштованої німецькою окупаційною адміністрацією типової каральної акції, яку **здійснило** дуже цікаве для польських шовіністів німецьке **елітне есесівське** військо сформоване у Сілезії з німців, поляків і чехів цього краю.

Нічого подібного “експерти-правдолюбці” полякам усієї Польщі не говорили — вони їм цинічно, нахабно й безперервно брехали та ще й безсовісно перекладали вину з німців на українців і вимагали каяття та вибачень не від Німеччини, а від України.

Українській стороні вартувало би здійснити переклад опису дійсного перебігу подій у Гуті Пеняцькій не лише на польську, а й на англійську мову, віддрукувати і виставити в Інтернеті — хай у Польщі та в усьому світі читають, порівнюють та самостійно роблять висновки про те хто чого вартує і ким є насправді.

Під чию гармошку танцюють польські праві українофоби?

На завершення зазначу ряд особистих спостережень, які навіюють на дуже сумні паралелі.

Окремі польські публікації з паплюженням борців за Незалежність України чомусь дуже подібні на аналогічні витвори антиукраїнського агітпропу Російської Федерації. Так польський повнокольоровий 50-сторінковий пропагандистський щомісячник “Kresowy serwis informacyjny” майже один-до-одного повторює те, що витворяють російські політтехнологи. Зокрема на позначення українського уряду вживає чисто путінський вислів “київська хунта”. (*Kresowy serwis informacyjny. – 2019. — №2. – s.5*).

Це ж видання опублікувало портрет Національного Героя України Степана Бандери в есесівській формі. (*Там само. – 2020. – №4 – с.2*). Точнісінько саме так російські політтехнологи зображували президента України Віктора Ющенка, який народився вже після війни. За іронією долі батько Віктора Ющенка усю війну провів у німецьких концтаборах, зокрема в Освенцімі; Степан Бандера — в Маутгхаузені, а його два рідні брати — **Олександр і Василь —** загинули в тому ж таки Освенцімі. Отакі “есесівці” та, за риторикою Дуди, “союзники Гітлера”.

Але чи не найяскравіше ілюструє вплив російських політтехнологів із ФСБ на публікації у деяких польських ЗМІ такий факт. У лютому 2020 року у селі Вовчухи Городоцького району на Львівщині урочисто відкрили пам’ятник “Героям Вовчухівської офензиви”. Він увічнював пам’ять про героїчну боротьбу УГА за свободу українського народу та Незалежність України у вже далекому 1918 році. На цю тему у польських ЗМІ з’явилися брутальні публікації під дуже цікавими заголовками: “Пам’ятник вбивцям поляків”, “Пам’ятник вбивцям польських солдатів”.

А ось їх російські близнюки: “Памятник убийцам русских”, “Памятник убийцам русских солдат”. У даному **випадку** йшлося не про події в Україні, а в далекій Чечні, де у 2009 році в селі Ханташ-Юрт встановили пам’ятник на честь 46 чеченських дівчат, яких 27 вересня 1819 року російські солдати вели по мосту через ущелину. Аби не дати себе зганьбити, дівчата дружно кинулися на конвоїрів і разом з ними полетіли у глибоку прірву Кавказьких гір. Чеченці вшанували героїзм своїх мужніх дівчат, які хоч і загинули, але разом із окупантами їхньої країни. У Москві пам’ятник чеченським дівчатам розцінили зовсім по-іншому. Тепер повні кальки з чисто російських заголовків з’явилися ще й у польській пресі.

А тепер запитання. Від кого теперішні польські шовіністи-кресов’яки запозичили терміни “київська хунта”, есесівську форму для Степана Бандери, заголовки “Пам’ятник вбивцям поляків” і “Пам’ятник вбивцям польських солдатів”? Маю дуже великий сумнів, що польські редактори читали російські публікації 2009 року, тому інформую де про цей чеченський випадок можна прочитати та подаю електронні адреси російських близнюків польських заголовків. *(Чобіт Д. Вбивство нації. Російський геноцид черкесів. – К.:Український пріоритет, 2019. — С.113-116; Дади-Юрт “Памятник убийцам русских солдат” //sputnik pogrom. com / politics 4677/ sugar-daddy – urt/; www. radiovesti. ru > brand > episode; www. sostav. ru.* Пам’ятник чеченським дівчатам досить вразливий для росіян, про нього багато писали, його легко знайти в Гуглі — достатньо набрати кілька слів: “Дади-Юрт. Памятник убийцам русских”.

Польські праві шовіністи як і подібні праві політсили у Франції та Нідерландах чітко танцюють під нікчемну гармошку російського ФСБ — у цьому немає жодного сумніву. До такого висновку дійшов читаючи публікації про Гуту Пеняцьку, але очевидно — у теперішній Польщі лише цим справа далеко не обмежується.

Про загальний морально-етичний і політичний рівень польських правих антиукраїнських сил можна судити навіть із заголовку великої статті про Україну, який йде аншлагом, через усю шпальту проурядового, шовіністичного **та розкішного повнокольорового журналу**: “Від жидобольшевизму до жидобандеризму. Антипольська, фашистсько-олігархічна Україна”. (*Kresowy serwis informacyjny. – 2019. – №2. – s.9*). **Так це популярне у Польщі видання пише про теперішню владу в Україні та щедро обзиває її явно нацистською фразеологією Гітлера і Геббельса.**

“Наша республіка забезпечувала газом Росію, Білорусь, Молдову, Литву, Латвію”.

Діяльне переживання за Україну

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
академік НАН України

Богдан Савків. Це ім’я ще до нашого особистого знайомства мені зустрічалося на шпальтах газет “День”, “Слово Просвіти”, “Україна молода”, “Літературна Україна”, “Українська літературна газета”, “Урядовий кур’єр”, “Нація і держава”... Не рідко поряд із прізвищем автора статей, відгуків, реплік з’являлося уточнення: “просвітянин”, “гірничий інженер”, “ветеран галузі”, “завідувач Качанівським нафтопромислом 1963-1967 рр.”, “головний фахівець НАК “Нафтогаз України”. Ця орієнтація на професійних і громадських обов’язках залежала від теми чи проблеми, яку Богдан Савків порушував у своїх публікаціях. А коло його інтересів, полемічних реагувань на проблемні “завихрення” сучасності вражає.

Найперше мене зацікавили статті Богдана Павловича, присвячені питанням газовидобування в Україні, транспортування газу, нафтогазовій галузі взагалі. І передусім тому, що нині одна з найскладніших соціально-економічних проблем — це забезпечення України природнім газом, а Богдан Савків, як засвідчували його статті з цих актуальних питань, виявився спеціалістом-професіоналом. Пригадую, якось я мимоволі почув, як моя дружина, яка багато років віддала проєктуванню газопроводів по всьому Радянському Союзу, жваво, а головне професійно, обговорює з кимось по телефону щось про нафтогазові родовища в Україні та про підземні газові сховища. Звісно, я поцікавився, з ким велася ця розмова. Тоді я й дізнався, що Богдан Савків знайшов спільну мову з моєю дружиною, яка закінчила, як і Богдан Павлович, політехнічний інститут. Правда, він львівський ген коли — в 1954 році, моя дружина значно пізніше — київський, але обоє в різні часи бували в Середній Азії. Моя дружина — у відрядженні як проєктант газопроводів, тоді як Богдан Савків після закінчення інституту дев’ять років (практично дві п’ятирічки!!!) працював у Туркменістані, де зокрема на посаді старшого інженера промислу освоював найбільше в Середній Азії Котуртепінське нафтогазове родовище. Працював натхненно й відповідально, про що свідчила висока оцінка його діяльності найвищим партійним і урядовим керівництвом республіки. Цей промисел вважався чи йменувався комсомольсько-молодіжним, то ж Богдана Савківа як провідного спеціаліста і керівника обирають навіть членом ЦК КСМ Туркменістану. Згодом, на урочистому засіданні 5 листопада 1977 р., присвяченому 100-річчю нафтової промисловості республіки, перший секретар ЦК Компартії Туркменістану М. Г. Гапуров серед заслужених працівників нафтової промисловості республіки, які віддали “всі свої сили і знання для створення паливної бази Туркменістану”, урочисто назвав й прізвище Б.П. Савківа. Це сталося тоді, коли невтомний дозрілий інженер вже встиг відпрацювати 13 років на рідній Україні, ставши авторитетним фахівцем з підземного зберігання газу не лише в українському, але й всесоюзному вимірі. Оскільки Богдан Павлович був у числі тих перших, хто відкривав, освоював і вводив у експлуатацію найбільше в Середній Азії нафтове родовище (добовий видобуток на ньому нафти перевищував тоді 20 000 тонн, а річний сягав 7 млн. тонн), то це виробниче об’єднання висунуло його на здобуття Ленінської премії. Але далі справа не пішла. Центральний комітет республіканської партії замість Богдана Савківа вписав у подання свого, місцевого, туркмена, хоча його внесок в освоєння нафтогазового видобувного промислу був мізерний у порівнянні з заслугами українця. Але значимість внеску Б. П. Савківа в “створення паливної бази Туркменістану” була настільки вагомою, безсумнівною, що республіканська влада все ж таки старалася це оцінити, відзначити. Поза чергою виділяють йому дуже престижну тоді “Волгу”, забезпечують квартирою з принятною висотою в умовах масового впровадження малогабаритних “хрущовок”, перед ним відкриваються нові перспективи кар’єрного сходження... Та заслуженого спеціаліста манить-кличе Україна, про яку він ні на мить не забуває, все частіше згадує. І ось в московському журналі “Нафтовик” він натрапляє на невеличку статтю, в якій повідомлялося про початок освоєння Качанівського нафтопромислу поблизу Охтирки. Ледве дочекався відпустки — і одразу подався в Україну. З першого разу не вдалося влаштуватися там, але наступного 1963 року Богдан Савків добивається переведення його на роботу до Охтирського нафтопромислового управління. Його призначають керівником Качанівського нафтопромислу, і Богдан Павлович із властивою йому працелюбністю і одержимістю починає освоювати охтирську нафту. За чотири роки керівництва цим нафтопромислом добовий видобуток нафти зріс із 1,1 до 3,7 тис. тонн., бо були введені в дію три нові нафтогазобірні установки, побудовані нафтопровід та газопровід із родовища до Охтирки, що дозволило загасити газові факели і спрямувати супутній нафтовий газ на Охтирську ТЕЦ і Чупахівський цукрозавод. Розпочалася газифікація району і районного центру. Про надзвичайно складні умови освоєння охтирської нафти качанівськими нафтовиками згодом, із нагоди 40-річчя від початку експлуатації нафтогазового родовища на Сумщині, Богдан Савків розповість у спеціальному зверненні-статті “Охтирці — привіт!”

А далі... Курси підвищення кваліфікації в Москві в 1966 р, переведення в 1967 р. в апарат “Укргазпрому” в Київ на посаду старшого інженера виробничого відділу, згодом послідовно працює на посадах головного технолога та начальника служби підземного зберігання газу в об’єднанні “Укргазпром”, а з 1998 року — начальника сектору, головного фахівця НАК “Нафтогаз України”. Б. П. Савків — співавтора розробки ефективних способів створення та експлуатації сховищ природного газу, він чільний в створенні другої за потужністю в Європі мережі підземного зберігання газу та проєктуванні і введені на проєктну потужність Більче-Волицько-Угерського підземного сховища газу — одного з найбільших у світі. Він — автор 10 винаходів, двох монографій, співавтор та співукладач чотирьох монографій, співавтор одного посібника для студентів, понад 70 інших публікацій на науково-технічні теми, академік Української нафтогазової академії. Богдан Павлович — високий авторитет у нафтогазовій сфері, що дає йому професійне і моральне право рішуче і безкомпромісно, а головне аргументовано розвінчувати цинічну і шантажуючу політику Росії щодо постачання газу в Україну та його транзиту через українську систему газопроводів. Богдан Савків у ряді багатьох публікацій нагадує читачам, що Україна була першопрохідцем добування газу в СССР і мала найрозвиненішу в Європі газову галузь. Наша республіка забезпечувала газом Росію, Білорусь, Молдову, Литву, Латвію, завдяки введеному 1948 році другого у Європі та СССР магістрального проводу “Дашава-Київ” та спорудженню на початку 60-х років минулого століття газопроводу “Дашава-Мінськ-Вільнюс-Рига”. Тривалий час видобутий на Шебелинському газоконденсатному родовищі на Харківщині газ подавався в Москву, Ленінград та ще семи областям РСФСР. І це, звісно, привело до серйозного виснаження вітчизняних ресурсів газу. “Протягом десятків років український газ по газопроводах Дашава-Київ-Брянськ-Москва, Дашава-Мінськ-Вільнюс-Рига та Шебелинка-Острогорськ обігрівав Москву, Росію та інші республіки, створював безплатну могутність Росії та подальший

розвиток її газового комплексу”, — нагадує Богдан Савків і далі образно узагальнює: “Вийшло так: поїмо твоє, а потім — кожен своє”.

Із гіркотою і обуренням пише Богдан Павлович про те, як нахабно, цинічно повелася Росія з Україною. Адже українські геологи, буровики, промисловики, транспортники, будівельники вклали левову частку свого інтелекту і професійної майстерності в освоєння газоносної Тюменщини та Оренбуржя. Але попри те Росія повсякчасно намагалася здерти з України три шкури за російський газ, на видобутку якого сотні тисяч українців втратили здоров’я, а його син, молодий інженер-газовик, життя.

Богдан Савків вважав своїм моральним обов’язком пом’янути вдячним словом тих українців — газових героїв, без яких Росія не змогла б швидкими темпами створити свої нафтогазові гіганти на півночі Західного Сибіру та в Оренбурзькій області. Особливо тих українських організаторів та вчених, яким Росія мала б завдячувати за створення нових центрів газо- та нафтовидобутку, за розробку і здійснення зварювання нафтопроводів, за вирішення проблеми захисту труб від корозії, розробку та випуск металу підвищеної якості, труб великого діаметру, компресорних агрегатів, оснащених двигунами з високими технічними характеристиками, за створення техніки турбінного буріння нафтових свердловин та неоціненний досвід українських газовиків у транспортуванні газу і, взагалі, за потужний і науковий потенціал, яким Україна забезпечувала нафтогазовий комплекс Росії.

Водночас Богдан Савків гостро і принципово ставить питання про необхідність вдумливого підходу до нарощування власного видобутку газу і пропонує: “Магістральний шлях суттєвого зростання та видобування — це саме нарощування відкритих запасів”. Він вважає, що Україна як перший в Європі експортер газу має виступити ініціатором докорінної перебудови стратегії енергозабезпечення світу.

Треба сказати, що газонафтова проблема не є домінантною в публіцистичній діяльності Савківа, хоча вона органічно “вписана” в його діяльне переживання за Україну. Вражає і захоплює його щоденне реагування на проблеми і тривоги української дійсності. Богдан Павлович зразу ж відгукується чи ґрунтовною статтею, чи гострою реплікою, чи просто телефонним дзвінком на радіо, телебачення, редакцію газети... Він не може змовчати, його реакція хоча й емоційна, але завжди аргументована, до того ж співпереживаюча. Ветерана-просвітянина болить наше традиційне історичне беспамятство, яке демонструють часто і урядовці, і народні депутати. Він переконливо, оперуючи достовірними джерелами, архівними свідченнями і новими історичними дослідженнями, розвінчує великодержавні легенди. Його обурює до глибини душі історичне невігластво деяких чільних діячів, зокрема, нещодавнього одіозного керівника Харківщини М. Добкіна чи політичного спекулянта-українофоба Д. Табачника — про них принципово і сміливо писав Богдан Савків саме тоді, коли вони в часи Януковича сиділи на владних стільцях.

Рішуче і переконливо Богдан Савків засудив фальсифікаторські та наклепівські писання “початківця-шістдесятника” Віталія Коротича, публіцистично гостро і аргументовано розвінчав облудний виступ, присвячений падінню Берлінської стіни, Нобелівського лауреата Михаїла Горбачова, який радісно схвалив загарбання Росією Автономної Республіки Крим... Нажаль, ці його оперативно підготовлені відгуки, репліки, статті своєчасно не потрапляють на шпальти газет, іноді взагалі не друкуються, але це не зупиняє невтомного публіциста. Його гострі, яскраві виступи в обороні національного телепростору, української мови та її впровадження в спортивну сферу, українського Криму, українського і світового генія, академіка Володимира Вернадського, внутрішньоукраїнського Озівського (Азовського) моря від російських зазіхань вражають фактологічною аргументованістю і чітким адресним посилом, спрямованим на розвінчання писань новочасних проросійських публіцистів та фальсифікаторів історії. Скажімо, ґрунтовне дослідження Б. Савківа, присвячене історії захоплення імперською Росією Причорномор’я та Приазов’я, порушує важливу проблему втрат та повернення українських територій, споконвічних українських етнічних земель.

Не може цей емоційно вразливий патріот спокійно сприймати наші недолугі господарювання та політичні маніпулювання, пов’язані передусім із недостатнім професіоналізмом керівних кадрів, особливо в близькій йому нафтогазовій сфері. Для Богдана Савківа патріотизм і порядність без професіоналізму багато не вартують. А професіоналізм для професійного діяча, для дипломата, для керівника в сфері освіти, культури і навіть спорту передбачає, переконаний Богдан Павлович, глибинне знання національної історії та історії своєї професійної сфери. Бо необхід-

но знати історію не тільки свого народу, але й історію інших народів, передусім історію наших взаємин із північним сусідом. Тому Богдан Савків чи не кожний свій виступ в пресі аргументує і наповнює історичними фактами, прагне передусім пояснити, чим, якими подіями, якими причинами, навіть якими помилковими діями своїх політичних і державних діячів зумовлені ті чи інші сучасні проблеми. Досить звернути увагу на серію його статей, присвячених проблемі Криму, вияснення першопричин анексії путінською Росією цієї частини української території, щоб переконатися в доцільності такого роду аргументації своєї позиції та взагалі ефективності ведення полеміки. Згадую, як Богдан Павлович намагався тактовно висловити своє зауваження, вказати на огріхи в редагуванні спогадів першого президента України Леоніда Кравчука “Перший про Владу”, бо вважав, що не можна допустити, аби в такого видатного політичного і державного діяча, спогади якого мали б з’явитися і в перекладі іноземними мовами, повторювалися прикрі редакторські і навіть фактологічні помилки.

Богдан Савків — достойний високого пошанування багаторічний і активний член “Просвіти”. З нагоди 140-річчя від заснування Всеукраїнського товариства “Просвіта” він підготував кілька статтей, в яких виповів історію створення Українського технічного товариства, першим головою якого було обрано професора Львівської політехніки Романа Залозецького. А справа в тому, що Роман Залозецький, який присвятив свою діяльність розвитку нафтогазової науки і виробництва, багато сил і уваги приділяв упровадженню української мови в технічних установах Галичини.

У своїх публікаціях Б. П. Савків, по суті, виклав історію утвердження української мови у вузьких професійних галузях, в українських науково-технічних товариствах, у нафтогазовій сфері — в освіті, науці, виробництві. До речі, працюючи в об’єднанні “Укргазпром” — НАК “Нафтогаз України”, Богдан Савків був чи не найактивнішим членом первинного товариства “Просвіта”. Ще до розпаду СССР він як член профкому апарату об’єднань “Укргазпром” спрямовував культурно-просвітницьку роботу в патріотичне русло. В актовому залі об’єднання часто виступали видатні митці, народні артисти України Євгенія Мирошниченко, Анатолій Солов’яненко, Анатолій Мокренко, Діана Петриненко, Анатолій Паламаренко, проводилися за участі працівників “Укргазпрому” репетиції концертних програм, присвячених відродженню та впровадженню народних традицій святкування Різдва Христового, козацького свята Покрови...

Не без активного впливу просвітянського товариства і зокрема Богдана Павловича було організовано підготовку та видрук тлумачного українсько-російського словника з нафтогазової термінології, проводилася системна робота по впровадженні ділової української мови, ініційовано переведення на державну мову фахового журналу “Нафтова і газова промисловість”.

Не всі статті Богдана Савківа, повторюю, далеко не всі його відгуки, репліки, листи до редакцій газет, журналів, на радіо і телебачення потрапили до цього збірника. Сам Богдан Павлович скромно оцінює свої реагування на проблемні виклики сучасності, вважає їх імпульсивними, остаточно не вивіреними стилістично, бо прагнув якнайшвидше відгукнутися на те, що його схвилювало, обурило, що змусило терміново взятися за перо. Але кожна його оперативна реакція у формі статті чи листа до редакції — чесна, аргументована і гідна уваги, бо це позиція українського патріота, який глибоко переживає за долю України і щиро бажає діяльно прислужитися Батьківщині.

«Січ», «Луг», «Сокіл», «Пласт» та «Просвіта»

Богдан САВКІВ

“Січ”, “Луг”, “Сокіл”, “Пласт” разом з “Просвітою” супроводжували українське національне відродження починаючи ще з кінця позаминулого століття. Діючи поруч із “Просвітою”, з прикладним оздоровчим спортивним спрямуванням (“у здоровому тілі здоровий дух”), вони сприяли патріотичному вихованню української молоді спочатку тільки в межах колишньої Австро-Угорщини, що відрізнялась ліберальнішим ставленням до народів, що її населяли (осередки товариств функціонували і у Відні, столиці монархії), на відміну від визнаного жандарма Європи Росії. Вихованці прикладних спортивних “Січі”, “Лугу”, “Сокола”, а також “Пласту”, українського скаутського товариства, стали ще від кінця позаминулого століття провісниками української державності, висунули зі свого середовища січове стрілецтво, що стало основою Української Галицької Армії, а також організоване Є. Коновальцем з числа полонених галичан стрілецтво на Наддніпрянщині — одну з найстійкіших до більшовицької пропаганди одиниць армії УНР, висунуло зі свого середовища низку загальновідомих військовиків та людей науки і мистецтва, зокрема тих, що недавно відійшли — Богдан Гаврилишин та Василь Сліпак. Другим дуже важливим державницьким надбанням стало Наукове товариство імені Т. Шевченка, що з настанням незалежності стало передумовою створення національної академії наук. Тодішні українські вчені І Пулюй, І. Горбачевський, Ю. Медвецький, Р. Залозецький крім вимушеного друкування своїх праць переважно чужими мовами зробили вагомий внесок у розвиток української технічної термінології. Деякі сусіди намагалися присвоїти наукові здобутки наших вчених, і тоді для гарантування належності їх до українства членство в НТШ виявилось недостатнім, адже членами авторитетної наукової організації обирались і найвідоміші вчені іншого походження, наприклад Айнштейн та інші. Поляки у своїх публікаціях навіть переінакшили прізвище українського відомого вченого Ю. Медведського на свій кшталт (Niedwiedzki), і тільки належність останнього до “Просвіти” стала гарантією українства. Тому я вважаю, що сучасна “Просвіта” та часопис “Слово Просвіти” не повинно залишатися осторонь важливого складника патріотичного виховання прийдешніх поколінь. Ще в часи проведення футбольного “Євро — 2012” я звертав увагу на настійну потребу відновлення випуску української “Спортивної газети”, при існуючому засиллі російськомовних часописів, навіть клонів російських видань. Адже раніше київські динамівці та інші спортсмени передплачували та залюбки читали українську газету. Звертав увагу і на те, що заокеанська українська діаспора, випередивши представників таких державних народів, як Голландія, Німеччина, Італія, Польща (іспанська та португальська мова і так є пануючими в Латинській Америці), видавала “Спортивні вісті”. А до відновлення українського часопису “Слово Просвіти”, сповідуючи відому тезу, що у складному слові “фізкультура” другий складник є визначальним, повинно взяти під свою опіку висвітлення спортивного життя країни. Адже і висвітлення спортивного життя, рішуче наповнення спортивного простору якісним україномовним коментуванням, україномовними інтерв’ю тренерів, спортсменів та оглядачів сприяло би патріотичному вихованню, зрозумінню престижності рідної мови, наверненню підростаючого покоління до оволодіння нею. Необхідно рішуче поліпшити організаційну роботу зі створення первинних осередків “Просвіти” у всіх школах і спортивного профілю та командах майстрів. Не забуваймо, що порожнього місця не буває. Відсутність якісної української інформації та засилля добкінсько–кернесівського тлумачення історії призвело недавно до такого курйозу: довірливий молодий коментатор футбольного дійства раптом заявив, що проведення цьогорічного футбольного фіналу кубка вирішено провести... в “першій столиці” України. Не забуваймо, як представники олігархату, брати Суркіси, зуміли політизувати народних улюбленців, записавши в СДПУ(о) всю команду київського “Динамо”, збудували на Закарпатті під виглядом бази відпочинку для динамівців дачу для свого шефа В. Медведчука, якою він і користується донині. Не применшуючи окремих заслуг Суркісів, зокрема в організації Григорієм “Євро – 2012”, поступовим розумінням деяких питань теперішнім власником, не забуваймо, що їхня незграбна робота з суддівством призвела до відлучення команди від розіграшу європейського кубка. Тоді, ще в роки ніби братерського ставлення Росії до нашої держави, мінімум у двох виданих в Росії “Енциклопедіях футболу”, в яких пропагувались досягнення двох найтитулованіших пострадянських команд — московського “Спартака” та київського “Динамо”, в характеристиці останнього крім завоювання численних нагород вказується про дисциплінарне відлучення його від європейського змагання. Тоді тільки завдяки особистому втручанню недавнього президента України Л. Кравчука вдалось скоротити термін відлучення. Насторожує і недавня ініціатива Суркісів щодо відсудження в націоналізованого “Приватбанку” якоїсь суми, що розхитує стабільність національної валюти. Несподіваним стало призначення новим тренером “Динамо” перестарілого Луческу, що протягом чотирьох років, тренуючи петербурзький” “Зеніт” та збірну Туреччини, не зумів досягнути відрадних результатів. Адже тільки такому великому тренеру як В. Лобановський вдалося у трьох етапах керування київською командою добиватися високих показників, виховати трьох володарів європейського “Золотого м’яча” та й іноді успішно поєднувати основну роботу з тренерством національної збірної. В таких делікатних питаннях зарозумілому власнику клубу потрібно було порадитись з громадськістю, врахувати професійну думку самих футболістів. Зовсім непедагогічним вважаю ставлення І. Суркіса та його тренера Хацкевича до подальшого навчання перспективного гравця С. Супряги. Хотілося би повірити в чудо, але для роботи в подальшому (якщо це не суперечитиме жорсткості міжнародних правил, тоді — на чисто громадських началах, врахувавши національні особливості) утворити громадську опікунську раду, що гарантувала б від усіляких непродуманих призначень. Для відновлення занедбаного авторитету улюбленого лідера українського футболу, мабуть, треба спиратися на вихованців своєї школи та, як виняток, запрошувати здібних виконавців з інших міст і до мінімуму звівши запрошення з інших країн. Даруйте за історичну аналогію, у моєму баченні київська команда повинна нагадувати Запорізьку Січ — з основною українською масою, тільки з невеликим доповненням з інших, переважно споріднених народів. Раніше у київське “Динамо” запрошували (а це за півстоліття) тільки таких гравців як Хмельницький, Щегольков, Пузач,. Поркуян, Коньков, Белланов, Безсонов, Протасов, Литовченко, Дем’яненко,. Заваров, та найвідоміші з-за меж України, європейського рівня гравці, як Ю. Войнов, В. Колотов, В. Шевченко, Віда, Белькевич. Потрібно виробити стратегічне рішення оптимальної участі українських футболістів в європейських та інших чемпіонатах, обмеження олігархічного впливу на футбольне життя. Адже пам’ятні припинення подальших шляхів закріплення успіхів очолюваних М Маркевичем харківського “Металіста” та особливо “Дніпра” після підступних дій олігархів, те ж стосується долі “Карпат” тощо. Попри майже необмежені фінансові вливання, у порівнянні з іншими клубами, наявності більш ніж подвійного складу висококваліфікованих виконавців, “Шахтар” давно втратив справжнє шахтарське обличчя, перетворившись наполовину в збірну Латинської Америки та Африки, не став справжньою донецькою командою, а скоріше комерційною організацією з закупівлі та продажу гравців. Така команда не може стати національною гордістю країни. Вважаю, що в таких містах з усталеними футбольними традиціями, досвідом вирощування самобутніх майстрів, як Одеса, Харків, Дніпро, Львів міська влада повинна об’єднати місцевих бізнесменів, які би в складчину утримували команди. Від олігархічного засилля треба повсюдно відмовитися. Тільки створенням сталих патріотичних колективів, а не пасинків олігархату, український футбол може відновитися та зайняти гідне місце у світі. Бажаючі можуть мене доповнити.

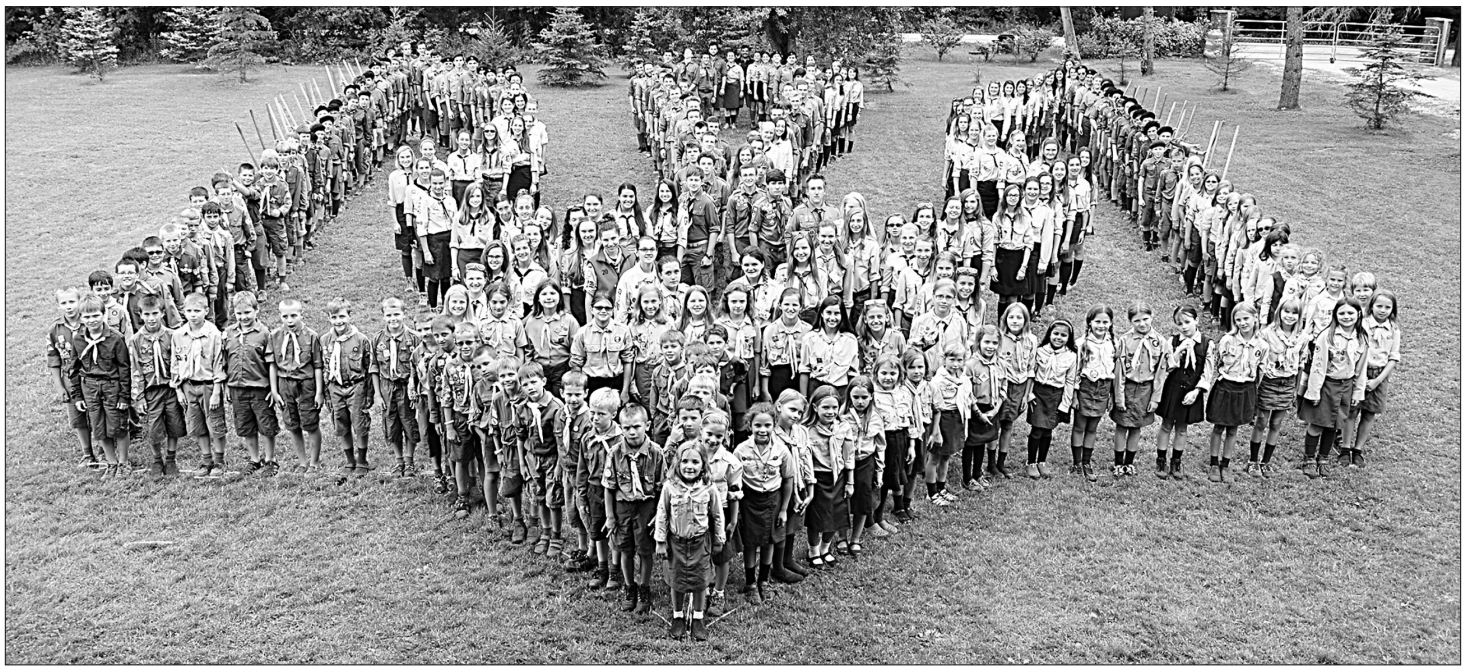

“В УРСР перекладні словники видавались 14-ма мовами, в незалежній Україні — 56-ма”.

Україна – країна щонайменше

Передмова упорядника

Дмитро ПИЛИПЧУК

Продовження. Початок у ч. 30-32 за 2020

2.

Це **перший** бібліографічний покажчик про паперові публікації словників української мови, укладений за принципом *максимальної повноти*. Охоплено видання за період з 1596 до 2018 року включно. Загалом у покажчику 9244 бібліографічні нотатки; загальний обсяг видання – 67 обліково-видавничих аркушів. У покажчику три основні розділи. В розділі I “Книжкові видання в Україні: 1627–2018” описано 8036 словників, розділі II “Книжкові видання в інших країнах світу: 1596–2018” – 556 словників, а в розділі III “Окремі публікації в періодичних і продовжуваних виданнях та прикнижкові словники: 1793–2018” зафіксовано 652 публікації. Бібліографічні записи систематизовано за хронологією, а в розділі II – ще й за країнами видання.

Конче необхідно зазначити, що перший словник української мови – “Лексис” Лаврентія Зизанія-Тустановського (1596), ровесник Берестейської унії, – вийшов друком у Литві (Вільно, друкарня Братська), весь текст словника мав 34 сторінки й містив 1061 слово. Як пише професор Ірина Фаріон, саме цей словник вперше зафіксував слова *мова, мовлю, мовленьє*[1].

Другим (після “Лексиса”) друкованим українським словником, але першим на теренах України став “Лєξіконь славенорѡссскій” Памви Беринди (1627, 477 с., друкарня Києво-Печерської лаври).

Звертаю увагу читачів на те, що покажчик “Словники української мови” подає інформацію не лише про словники у вузькому розумінні цього терміна, а й про інші джерела довідково-енциклопедичного характеру та обсягу, в яких в абетковому чи тезаурусному порядку систематизовано лексикографічний матеріал. Як упорядник обстоюю **розширювальне** тлумачення терміна “словники української мови”.

Якось, вже ближче до завершення роботи над цією книгою, я занотував був, що в бібліографічних описах названих у моєму покажчику книжкових видань чи пресових публікацій слово **“словник”** трапляється понад 6,8 тисячі разів, **словничок** – 222, **слівник** та **слівничок** – по 2 рази, **довідник** – 1128 (у т. ч. **словник-довідник** – 732), **енциклопедія** – 914, **розмовник** – 317, **глосарій** – 89, **лексикон** – 62, **атлас** – 59, **номенклатура** – 33, **тезаурус** – 21, **перелік** – 12, **фармакопея** – 4. На жаль, у тих даних про жанрознавчу термінологію було багато “інформаційного шуму”, і остаточні цифри, можливо, виявляться дещо іншими, – але їх порядок і співвідношення, я певен, залишаться тими самими, тож наведена статистика дає бодай приблизне уявлення про плоди праці українських лексикографів за нібито понад чотири століття (**422 роки**).

Якщо вúшикувати дані мого бібліографічного покажчика про кількість назв паперових словників української мови, виданих у 1627–2018 рр., у єдиний ланцюжок, вийде дуже інформативна таблиця, в якій наочно видно історичний плин творчої продукції українських лексикографів і незаперечний зв’язок між піднесеннями в національному словникарстві – й піднесеннями національно-визвольного руху українців *(див таблицю 2)*.

З цієї таблиці добре видно **три періоди піднесення української лексикографії**, які чітко корелюють з історичними періодами **зростання національної свідомості й активності українців**.

Перший із цих періодів – Українська революція: якщо за 290 років (1627–1916) в Україні вийшло 93 словники, то всього за два роки (1917–1918) опубліковано 98. Лексикографічний вибух!

Другий вибух (під час так званої хрущовської Відлиги) був набагато слабший і явно контролювався режимом. Якщо за період 1944–1957 рр. (а це 14 років) середньорічний випуск словників був на рівні 4-х назв, то у 1958–1964 рр. (це 7 років) він становив 19 назв.

При цьому, дещо зменшивши (після XX-го з’їзду) асиміляційний тиск, влада тоді ж таки (1958) запровадила в Союзі “супердемократичне” право вибору батьками мови навчання їхніх дітей, яке мало знищити можливості національного відродження і сприяти тотальній асиміляції неросіян.

По суті, розстрілявши національне Відродження 20-30-х, окупаційна влада в епоху після українізації жодного разу не продемонструвала прихильності до мов національних меншостей.

***Третій* і найпотужніший вибух національної лексикографії в Україні розпочався після проголошення Незалежності України і триває й досі**. Він чітко демонструє, що сучасний розвиток української лексикографії є формою утвердження національної самосвідомості та, хоч і вкрай непослідовного, транзиту до функціювання української мови як державної, з усіма постколоніальними суперечностями цього процесу.

Статистика мого покажчика вражає тим, що левова пайка зробленого нашими словникарями належить до останнього приблизно століття (1917–2018). Якщо дивитись із Кремля, то дві російські революції випустили джина – українську мову – з пляшки, і тепер уже ніякі заклинання не спроможні повернути її туди, де вона була.

Ґрунтуючись на даних цього покажчика, Українська держава і її громадяни можуть відтепер пишатися, що **Україна – це країна щонайменше сімох тисяч словників**, навіть якщо брати до уваги тільки ті видання, що мають у назві лексему словник (але ж кількість зафіксованих бібліографами словників української мови, видрукуваних у паперовій формі **окремими книжковими виданнями** в Україні та у 30-х інших країнах світу, сьогодні перетнула позначку 8,5 тис. видань!), і **намагання Москви доводити науковцям інших країн, що ніякої окремої української мови не існує, – це нахабна й цинічна імперська брехня**.

Покажчик спонукає думати, що, **ймовірно, українська лексикографія за своєю активністю належить сьогодні до першої десятки лексикографій світу**[2] і що в разі успішного розвитку країни *українська мова має шанс у найближчі десятиліття стати однією з мов світової комунікації*.

Якщо послідовно проаналізувати поступ (цебто прогрес) української лексикографії за періодами її розвитку, то побачимо пряму залежність її стану від режиму свободи чи несвободи. Спробуймо проаналізувати хвилі цього історичного розвитку чи занепаду на прикладі сімох статистичних відрізків у діапазоні від минулого до майбутнього. Середньорічні показники кількості назв словників подамо як індекси.

В 1627–1916 рр. *(290 років)* **в Україні видано 93 словники^{0,3}.**

В 1917–1918 рр. *(2 роки)* **видано 98 словників^{48,5}.**

В 1627–1991 рр. *(365 років)* **в Україні видано 1153 словники^{3,2}.**

В 1919–1991 *(73 роки влади окупаційної номенклатури)* **в Україні видано 962 словники^{13,2}.**

В1627–2018 рр. *(392 роки)* **в Україні видано 8036 словників^{20,5}.**

В 1992–2018 рр. *(27 років)* **в незалежній Україні видано 6883 словники^{255,0}.**

В 2001–2018 рр. *(18 років)* **в Україні видано 5565 словників^{309,2}.**

Якщо зіставити сумарні статистичні показники **кількості назв словників у двох епохах –** ДО проголошення Незалежності України і ЗА Незалежності, – то дістанемо такі дві множини: **1153 (14,3 %)** в 1627–1991 рр. включно – і **6883 (85,7 %)** у 1992–2018 рр. Співвідношення середньорічних *показників* щодо кількості виданих назв у цих двох епохах – 3,3 : 309,2, або ж, інакше кажучи, **еквівалентне співвідношенню 1 : 94**[3].

Ми бачимо, що за умов **свободи** показник лексикографічної активності щоразу зростає, і навпаки: **несвобода** *щоразу радикально зменшувала шанси для видання словників, а отже, й для функціювання української мови*.

Якщо вдуматися в статистичні дані цього бібліографічного покажчика, то вони говорять і про рівень **свободи лексикографічної творчості** українських словникарів. **В незалежній Україні (1992–2018) середньорічна кількість** н а з в **паперових видань словників української мови (255,0) у 19 разів переважає цей самий показник (13,2) у московській колонії під назвою “Українська РСР” (1919–1991).** Завважмо: і це – майже виключно завдяки сучасним *ентузіастам* словникової справи!

Гранично принижений статус України як московської колонії можна проілюструвати на прикладі видання в УРСР словників англійської мови. Українська РСР вже 1945 р. була членом-засновником ООН, а перший словник з англійської мови вийшов тільки в 1948 р. – на 29-му році існування УРСР :

Подвезько, М. Л. Англо-український словник : бл. 50 000 слів та виразів з дод. таблиці неправильних дієслів та списків скорочень і геогр. назв / склав М. Л. Подвезько при співробітництві К. І. Григоренка. – Київ : Рад. школа, 1948. – 792 с.

За 73 роки червоного колоніалізму вийшло аж 32 словники англійської. За перші 9 років існування незалежної держави Україна (1992–2000) таких видань було вже 201, а сьогодні загальне число назв паперових словників англійської, виданих у нашій країні, вже давно перевалило за тисячу.

Нагадаю, що з шістьох мов ООН *Українська РСР – член-засновниця ООН* – словники видавала лишень із трьох: англійської, російської і французької. **Жодного словника з арабської, китайської та іспанської мов московська колонія “УРСР” не вúдала.**

Якщо в колоніальному статусі *УРСР* дозволено було видавати словники чотирнадцятьма мовами, то *в незалежній Україні* словники в межах 1992–2018 рр. зафіксували вже п’ятдесять шість мов (що на 42 мови більше), і серед них: азербайджанську, англійську, арабську, білоруську, болгарську, верхньолужицьку, вірменську, гінді, готську, грузинську, давньоанглійську, давньогрецьку, давньоруську, данську, есперанто, іврит, індонезійську, іспанську, італійську, їдиш, караїмську, китайську, корейську, кримськотатарську, латинську, литовську, македонську, молдовську, німецьку, новогрецьку, норвезьку, перську, польську, португальську, ромську (циганську), російську, румейську [кримськогрецьку], румунську, санскрит, сербську, словацьку, словенську, старослов’янську, староукраїнську, татарську, турецьку, туркменську, угорську, урумську [Донеччина], фінську, французьку, хорватську, церковнослов’янську, чеську, шведську, японську. (Індекс мов, зафіксованих у словниках української мови, що видані в Україні, подано наприкінці покажчика).

Поміж іншого важко оминути факти, які так і просяться під рубрику *“ПУТІН БРЕШЕ”*, про які мали б знати українська влада, дипломатія, ЗМІ, наукова громадськість та українська діаспора, як і, до речі, наші партнери і симпатики на Заході і Сході...

За моїми даними, станом на 08.12.2019 **за всю майже чотиристалітню історію української лексикографії (1627–2018) в Україні вийшло** 3203 *паперові видання* **перекладних словників**[4], з них **1497 видань (або 46,7 %) – то є російсько-українські (РУС) та українсько-російські (УРС) словники**. Цей факт цілковито заперечує фейкове, безграмотне й антинаукове твердження Путіна про те, що *українці й росіяни – “адін народ”*. Про чітке бажання українців одмежуватись від російської мови свідчить і співвідношення РУС та УРС, виданих Україною у КОЛОНІАЛЬНОМУ і НЕЗАЛЕЖНОМУ статусах: якщо в колоніальній Україні упродовж кількох віків мовного рабства щороку виходило в середньому одне паперове видання РУС чи УРС, то в незалежній друкується 40 таких видань на рік. У свої РУС чи УРС українські лексикографи, якщо це не були конформісти і зрадники, вкладали і вкладають не гасло “Навіки разом!”, а – “Геть від Москви!”. Повна бібліографія РУС та УРС була б книгою щонайменше на 150 стор.

Важливо вказати на декотрі інші пропорції у виданні **перекладних словників**. **З-поміж 3203 таких словників** за всю історію їх видання у списку **словників** англійської **мови – загалом 1172 видання** (це 36,6 % від загальної кількості назв перекладних словників – на тлі 46,7 % словників за участю російської мови, про що

Таблиця 2

Кількість паперових книжкових словниково-довідкових видань в Україні у 1627–2018 рр. (на 18.03.2020)

Рік і кількість назв словників	Рік і кількість назв словників	Рік і кількість назв словників	Рік і кількість назв словників	Рік і кількість назв словників
1627 – 1	1897 – 2	1928 – 25	1958 – 20	1989 – 14
1751 – 1	1898 – 2	1929 – 13	1959 – 22	1990 – 23
1756 – 1	1899 – 2	1930 – 22	1960 – 14	1991 – 36
1804 – 1	1900 – 1	1931 – 19	1961 – 22	
1830 – 1	1901 – 1	1932 – 9	1962 – 14	1992 – 79
1849 – 1	1902 – 1	1933 – 8	1963 – 22	1993 – 161
1850 – 1	1904 – 3	1934 – 11	1964 – 30	1994 – 134
1852 – 1	1905 – 3	1935 – 11	1965 – 13	1995 – 132
1861 – 1	1906 – 2	1936 – 6	1966 – 10	1996 – 130
1862 – 1	1907 – 5	1937 – 6	1967 – 11	1997 – 164
1864 – 1	1908 – 7	1938 – 6	1968 – 16	1998 – 152
1865 – 1	1909 – 8	1939 – 2	1969 – 27	1999 – 170
1866 – 1	1910 – 4	1940 – 3	1970 – 22	2000 – 190
1867 – 1	1911 – 4	1941 – 3	1971 – 26	2001 – 230
1869 – 1	1912 – 4	1942 – 2	1972 – 20	2002 – 224
1871 – 1	1913 – 1	(УРСР = 0)	1973 – 21	2003 – 273
1873 – 1	1914 – 1	1943 – 0	1974 – 16	2004 – 290
1874 – 2	1916 – 1	1944 – 0	1975 – 8	2005 – 290
1877 – 1		1945 – 0	1976 – 25	2006 – 356
1881 – 1	1917 – 21	1946 – 0	1977 – 20	2007 – 359
1882 – 2	1918 – 76	1947 – 2	1978 – 19	2008 – 385
1884 – 1		1948 – 5	1979 – 21	2009 – 332
1885 – 1	1919 – 10	1949 – 1	1980 – 15	2010 – 334
1886 – 3	1920 – 6	1950 – 5	1981 – 17	2011 – 341
1888 – 1	1921 – 3	1951 – 4	1982 – 10	2012 – 366
1889 – 1	1922 – 4	1952 – 3	1983 – 12	2013 – 330
1890 – 1	1923 – 14	1953 – 4	1984 – 19	2014 – 281
1892 – 2	1924 – 16	1954 – 4	1985 – 22	2015 – 285
1893 – 3	1925 – 22	1955 – 15	1986 – 14	2016 – 287
1894 – 3	1926 – 34	1956 – 6	1987 – 11	2017 – 284
1896 – 2	1927 – 20	1957 – 9	1988 – 14	2018 – 323

сімох тисяч словників національної мови

згадано вище). Але в незалежній Україні частка словників за участі англійської мови різко зросла. **Серед 2688 перекладних словників, надрукованих у 1992–2018 рр., російську мову включають 1110, а англійську – 1140** (тобто разом частка обох мов у загальній кількості назв перекладних словників кумулятивно становить **70,2 %**). Якщо вилучити з підрахунків за цей період словники, в яких одночасно є і російська, й англійська мови (а їх є 308), то на інші 53 мови, *без урахування видань староукраїнською мовою,* припаде, вочевидь, приблизно 715 словників (менше **27 %**), що, як на мене, вельми мало.

Наступні дві найчисленніші групи перекладних словників – це словники німецької мови (в 1992–2018 рр. – 311 назв) і французької (148). Тобто **щодвароки** незалежна Україна **видає 19 назв словників німецькою та 11 – французькою**. Запитання до амбасад Німеччини та Франції в Україні: а скільки словників української мови за оті 27 років видали німецькі та французькі видавництва?[5] Якщо ми просуваємо франкофонію і дойчефонію в Україні, то чому вони не просувають українофонію в себе? Однозначно зрозуміло, що це – інерція імперського мислення, яке й досі таке характерне **не лише для Росії**.

Питання можна поставити й дещо ширше: а коли Міністерство закордонних справ України вело переговори на теми створення і видання українсько-іноземних та іноземно-українських словників у країнах проживання нашої діаспори? Які посольства України за кордоном переймаються тим, щоб українські видання словників і загалом українська книга була у фондах бібліотек країни перебування? Хто з українських науковців, крім колективу УМІФ академіка Широкова, ініціював створення перекладних видань словників за участі іноземних наукових закладів та лексикографів? Принагідно хочеться запитати і таке: чому держава Україна кинула напризволяще питання про поширення у світі свого академічного тлумачного “Словника української мови” у двадцятьох томах?[6] Чому та сама держава не фінансує хоча б одну Національну бібліотеку України ім. Вернадського в частині виконання нею функції міжнародного книгообміну з найбільшими книгозбірнями світу? Про те, що цей книгообмін сьогодні на нулі, свідчить Звіт про діяльність НАН України за 2019 р.: у ньому щодо Бібліотеки ім. Вернадського про її міжнародний книгообмін – ані слова[7].

Аналізуючи на базі цього покажчика кількість виданих в Україні перекладних словників, можна укласти своєрідний рейтинг мов, відображених у цих словниках *(див. таблицю 3)*.

Завдяки новому бібліографічному покажчикові ми можемо тепер розглянути *в хронологічному порядку:* **коли українська мова вперше вступила в лексикографічний контакт з тією чи тією мовою?**

Фактично перші книжкові видання словників з інших мов у поєднанні з українською з'являлися в Україні друком у такій послідовності:

1627 – староукраїнська мова виступає у парі з **церковнослов'янською мовою** (“Леξіконь славенороссkій...” Памви Беринди)

Середина XVII ст. – з **латинською** (“Лексикон латинський” Є. Славинецького і “Лексикон словено-латинський”, створений ним у співавторстві з А. Корецьким-Сатановським; опубліковані В. В. Німчуком аж у 1973 р.)

1751 – з **польською** (Почаїв)

1838–1843, “Словник української мови” П. Білецького-Носенка (опублікований лише 1966 р.) – з **російською** (а фактично першим у 1861 р. видрукувано словник Каленика Шейковського “Опыт южно-русского словаря”)

1849 – з **німецькою** (вже після “Весни народів” 1848 р.)

1881 – з **угорською**

1900 – з **давньогрецькою** (словник І. Огоновського до Гомерових поем)

1922 – з **есперанто** (видано в Коломиї)

1948 – з **англійською** (Зх. Україна – з 1926 р.: Календар на рік 1927 і слівничок українсько-англійський, котрого повинен научитися кождий українець, котрий емігрує до Канади. – [Львів]: Накл. департаменту кольонізації і розбудови, 1926. – 24 с.)

1951 – з **французькою**

1957 – зі **старослов'янською**

1988 – з **болгарською**, **молдавською** і **чеською**

1993 – з **верхньолужицькою**, **івритом**, **іспанською**, **румейською** та **урумською** (розмовник у Донецьку)

1995 – з **арабською** (в 6-мовному словничку медико-біологічних термінів, Одеса) і **кримськотатарською** (розмовник, Київ)

1996 – з **румунською** (втім, 1964 р. вийшло “бухарестсько-чернівецьке” видання бухарестського видавництва “Didactica şi pedagogica”, але це видання важко віднести до категорії українських з огляду на його румунське місце народження) та **їдиш**

1997 – з **новогрецькою** та **японською**

1998 – з **італійською**

1999 – з **португальською** і **хорватською**

2000 – з **давньоруською** (чи не запізно?!) (Василь Денисюк, словник скорочень)

2001 – із **сербською**

2002 – з **ромською (циганською)**, **словацькою** (тоді як у Словаччині 1985 р. вийшов величезний словник П. Бунганича) і **готською** (автор словника – В. В. Євченко, вінницьке видавництво “Фоліант”)

2004 – з **давньоанглійською**, **китайською**, **литовською**, **шведською**

2005 – з **македонською**

2006 – з **білоруською** (!!!), **перською**, **татарською** та **фінською**

2007 – із **санскритом** (лише езотеричні терміни)

2008 – з **караїмською**

2009 – з **данською** і **корейською**

2010 – з **вавилоно-ассирійською [аккадською]** (словник Андрія Карнауха, Дніпропетровськ)

2011 – з **норвезькою**

2012 – з **азербайджанською**, **турецькою** та **гінді**

2013 – з **індонезійською** і **туркменською** (тримовний словник на 111 с.)

2014 – з **грузинською**

2015 – зі **словенською**

2017 – з **вірменською**

Чи можна сьогодні, констатуючи майже революційні зміни в українській перекладній лексикографії, назвати її стан ідеальним? Та в жодному разі! Деколонізація нашої лексикографії все ще йде дуже важко. Найперше тому, що бракує державної стратегії та державної допомоги в цій надважливій сфері творчого життя. Часто нас не можуть влаштовувати обсяг, якість і парадигма різновидів наявних словників.

Дуже рідко можемо визнати комплекс словників *з* конкретної мови достатнім для забезпечення перекладацької роботи. Для багатьох користувачів існування електронних інтернет-словників, на жаль, не компенсує відсутності паперових видань.

Україна досі не має ніяких паперових словників із дуже багатьох мов, зокрема, з таких, як абхазька, аварська, **албанська**, арагонська, баскійська, валенсійська, **гагаузька**, галісійська, **естонська**, **ірландська**, **ісландська**, каталанська, ладинська, латиська, **люксембурзька**, нижньолужицька, **нідерландська**, окситанська, осетинська, провансальська, **ретороманська**, фризька, з багатьох мов Азії, зокрема **бенгалі**, бурятської, **в'єтнамської**, дарі, **індонезійської**, **казахської**, калмицької, каракалпацької, **киргизької**, курдської, **кхмерської**, **лаоської**, **малагасійської**, **малайської**, маратхі, **монгольської**, **непальської**, **пенджабі**, **пушту**, сингальської, **тайської**, **тамільської**, **телугу**, **узбецької**, **урду**, **філіппінської**, чуваської, якутської, із жодної з мов Африки та з мов корінних народів Америки.

Як не дивно, досить скромні наші лексикографічні зв'язки з Білоруссю, а ще скромніші – з Литвою. Скажімо, у Литві, де 1596 р. з'явився **перший друкований український словник (“Лексис” Лаврентія Зизанія),** за роки Незалежності України не видрукувано жодного литовсько-українського чи українсько-литовського словника або ж розмовника, хоч тема балто-слов'янських зв'язків протягом останнього півстоліття в Україні активно досліджувалася.

Важлива й актуальна для України проблема – створення й видання **багатомовних словників**. Яка тут ситуація?

У 3203 перекладних словниках України, що вийшли на її теренах в 1627–2018 рр., зафіксовано від двох до сімох мов (тут мною не враховано позицію № 7275. – ***Д. П.***). Двомовні словники (2695) становлять 84,1 % цієї групи словників, тримовні – 12,3 %, чотиримовні – 2,4 %, а 5-, 6- і 7-мовні словники разом становлять у вказаному історичному періоді 1,1 % від кількості назв перекладних словників.

За 27 років Незалежності України (1992–2018) у 2688 виданнях її словників представлено дві або більше мов *(див. таблицю 4)*.

Якщо виокремити групу тільки *“найбагатомовніших”* словників України, в яких подано п'ять–сім мов, то, окрім української мови, в них найчастіше бувають представлені англійська (майже завжди), російська, німецька і французька, значно рідше – іспанська, латинська і польська, і зовсім рідко – арабська, білоруська, болгарська, грузинська, есперанто, румунська, китайська і японська мови. На жаль, у *багатомовних словниках* України зовсім не представлені азербайджанська, бенгальська, в'єтнамська, вірменська, гінді, данська, естонська, іврит, італійська, казахська, кримськотатарська, португальська, корейська, нідерландська, литовська, латиська, норвезька, сербська, турецька, угорська, чеська[8], шведська та інші мови Європи, Азії та Африки, важливі з погляду міжнародних відносин України.

Історичним непорозумінням та актом колоніалістичної культурної безтактності й нашого “пізнеіванства” (слівце Павла Штепи) досі є брак в Україні великого перекладного словника з давньогрецької мови (сором бере перед освіченими українцями XVII століття!). “Енциклопедичний словник класичних мов” за редакцією проф. Л. Л. Звонської – це дуже добре, але він за своїм статусом та обсягом словників Генрі Лайдела і Роберта Скотта (Великобританія), Анатоля Бейї [Bailly] чи П'єра Шантрена (Франція), Роберта Бікса (Нідерланди), Вільгельма Гемолля (Німеччина), Йосифа Дворецького (Росія) замінити, на жаль, не може.

Далі буде.

1 *Фаріон І.* Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у XIV–XVII століттях : мовна свідомість, мовна ійсність, мовна перспектива. – Вид-во Львівської політехніки, 2015. – С. 148.

2 Мої пошуки бібліографічних покажчиків про словники інших національних мов, які перевищували б за кількістю зареєстрованих видань цей покажчик, виявились марними. – ***Д. П.***

3 Це варто було б зобразити засобами інфографіки!

4 Логічно, що без урахування видань 2019–2020 рр.

5 У Франції в електронному каталозі бібліотеки Сорбони я знайшов лишень один солідний словник української мови: Dictionnaire français-ukrainien [Texte imprimé] / O. Andrievska, L. Javorska. Paris : PIUF, 1994. 1 vol. (792 p.) ; 21 x 13 cm. Première Imprimerie Ukrainienne de France (PIUF) [Перша українська друкарня Франції], ISBN 2-900419-05-0. Тобто 60-річної давності українське видання через 38 років передрукувала у Франції українська діаспора. А що зробили для представлення французам української мови французький уряд, французьке міністерство освіти, французькі славісти, університети, Французька академія наук (Académie des sciences)? У Національній бібліотеці Франції імені Ф. Міттерана в ролі словників з української – лишень невеличкі французькі видання типу брошур.

6 Тільки за моїми спостереженнями в електронних каталогах бібліотек світу, 42 бібліотеки із чотирнадцятьох країн світу придбали або отримали як подарунок СУМ-20 (в переважній більшості випадків – перші два томи). А далі томи Словника перестали надходити – до трьох національних бібліотек інших країн: Бібліотеки Конгресу США, Британської бібліотеки і Національної бібліотеки Чехії; до тридцятьох п'ятьох бібліотек найшанованіших університетів світу в Європі, Америці, Азії; до таких всесвітньо відомих книгозбірень, як Нью-Йоркська публічна бібліотека, Публічна бібліотека Торонто, Баварська державна бібліотека, Центральна бібліотека Цюриха.

7 http://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2019/12/200429172445665-1302.pdf

8 Подібним-таки чином у Чехії в численних багатомовних словниках бракує української мови, що свідчить, либонь, про відсутність взаємних контактів на цю тему між лінгвістами обох країн.

Таблиця 3

Рейтинг мов за кількістю виданих в Україні перекладних словників
(до 2018 р. включно)

Назва мови	Видано словників, назв			Назва мови	Видано словників, назв		
	до 1991 включ.	В 1992–2018	всього		до 1991 включ.	В 1992–2018	всього
Російська	387	1110	1497	Арабська	–	13	13
Англійська	32	1140	1172	Турецька	–	13	13
Німецька	67	306	373	Есперанто	1	11	12
Французька	16	149	165	Китайська	–	12	12
Латинська	27	135	162	Давньогрецька	5[1]	6	11
Польська	20	119	139	Молдавська	1	7	8
Іспанська	–	61	61	Португальська	–	8	8
Італійська	–	48	48	Білоруська	–	7	7
Угорська	6	33	39	Старослов'янська	2	4	6
Румунська	1	25	26	Словацька	–	6	6
Чеська	2	16	18	Хорватська	–	6	6
Японська	–	18	18	Корейська	–	6	6
Кримсько татарська	–	17	17	Перська	–	5	5
Новогрецька	–	14	14	Сербська[2]	–	5	5

Таблиця 4

Випуск в Україні дво- і багатомовних словників

Категорія словників	Період до Незалежності (1627–1991), назв	Період Незалежності (1992–2018), назв	Разом, назв
Двомовні	491	2204	2695
Тримовні	22	372	394
Чотиримовні	–	76	76
П'ятимовні	2	18	20
Шестимовні	–	12	12
Семимовні	–	6	6
Всього словників	515	2688	3203

“Бути хорошим гравером, значить бути розповсюдником прекрасного і повчального в суспільстві”.

Тарас Шевченко: «Необхідна сатира, наприклад, як «Жених» Федотова...»

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

Продовжуємо проєкт “Подробиці Шевченкового життя”, вмотивований глибоким усвідомленням поетових слів із автобіографічного “Листа Т. Г. Шевченка до редактора “Народного чтения” (лютий 1860 р.):

“...Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини. Проте я не маю духу входити у всі її подробиці”.

У черговій статті Володимир Мельниченко розповідає про картину родоначальника критичного реалізму в російському живопису П. А. Федотова “Сватання майора” (“Жених”), яка привернула увагу Тараса Шевченка, передає своє захоплення від яскраво-точної оцінки поетом творчих можливостей П. А. Федотова, зокрема нереалізованих.

Стаття приурочена до 205-ї річниці з дня народження художника, що виповнюється у липні.

Тарас Шевченко: “Шкода, що Федотов не натрапив на цю багату ідею...”

Про художника Федотова Павла Андрійовича (1815–1852), завдяки якому російський живопис вийшов на шлях критичного реалізму і новий етап жанрового живопису, Шевченко згадував лише раз у Щоденнику 26 червня 1857 р., але мені здається, що без цієї нотатки неможливо вповні сприйняти його глибинне розуміння ролі митця в осмисленні й критичному зображенні російської дійсності та й оцінити значущість поетових щоденникових розмислів. Аби переконатися, що не перебільшую, прочитаємо запис у Щоденнику від 26 червня 1857 р., в якому засланець розповідає про свої творчі плани після повернення з заслання. Шевченко збирався *“присвятити себе безроздільно гравюрі акватинта”*. Знаєте чому? *“Бути хорошим гравером, значить бути розповсюдником прекрасного і повчального в суспільстві. Значить бути розповсюдником світла істини. Значить бути корисним людям і угодним Богу”*. Ці максими стосуються, звичайно, не лише професії гравера, але й узагалі покликання Майстра. Вони прикрашають Книгу мудрості, якою є Шевченків Щоденник.

Тарас Григорович збирався випустити у світ серію гравюр “Притча про блудного сина”, над малюнками з цієї теми він працював у Новопетровському укріпленні в 1856–1857 рр. У листі до Бр. Залеського від 8 листопада 1856 р. він писав: *“Недавно мне пришла мысль представить в лицах евангельскую притчу о блудном сыне в нравах и обычаях современного русского сословия”*. Всього художник виконав сепією вісім малюнків із дванадцяти: “Програвся в карти”, “У шинку”, “У хліві”, “На кладовищі”, “Серед розбійників”, “Кара колодкою”, “Кара шпіцрутенами”, “У в’язниці”. Ця серія — неперевершений шедевр Шевченка-художника[1].

Так от, у Щоденнику засланець занотував таке:

“Я розділив цю повчальну притчу на дванадцять малюнків, вони вже майже всі зроблені на папері. Але над ними ще довго й старанно треба працювати, щоб привести їх у стан, в якому вони можуть бути передані міді. Загальна думка досить вдало пристосована до грубого нашого купецтва[2]. Проте виконання її виявилося для мене не під силу. Потрібна ловка, влучна, вірна, а головне — не карикатурна, скоріше драматичний сарказм, ніж насмішка. А для цього треба старанно попрацювати. І з людьми знаючими порадитися. Шкода, що небіжчик Федотов не натрапив на цю багату ідею, він би з неї витворив найвитонченішу сатиру в особах для нашого темного напівтатарського купецтва.

Мені здається, що для нашого часу і для нашого середнього напівграмотного стану необхідна сатира, тільки сатира розумна, благородна. Така, наприклад, як “Жених” Федотова або “Свої люди — поквитаємось” Островського і “Ревізор” Гоголя”.

Тарас Шевченко: “Скоріше драматичний сарказм, ніж насмішка”

В який дивовижний ряд поставив Шевченко художника П. А. Федотова! Та не з будь-якою, а з найголовнішою його картиною — “Сватання майора”! Нічого подібного в російському живопису раніше не було! Здавалося б, звичайнісінький і всім відомий на побутовому рівні житейський епізод із життя купецтва — сватання бідного майора, який явно розраховує в основному на подальше безбідне життя, до багатої купецької дочки, проте в картині він сягає вершини витонченого мистецького узагальнення. Шевченків знайомий, критик А. І. Сомов писав, що картини художника “зображали сцени, цілком вихоплені з дійсного життя, повні глибокої мислі й здорового комізму, однаково цікаві і для знавців мистецтва, і для профанів”. Відомий критик В. В. Стасов наголошував, що, незважаючи на забавність персонажів, у “Сватанні майора” відображено сутичку двох ворожих таборів, які намагаються обдурити один одного: “Це була знову трагедія, що грізно виглядала з-за веселої і потішної зовнішньої ширми”. Справді, купецькі звичаї та побут у неприкрашеному вигляді постали перед глядачами твору П. А. Федотова. Тим більше, що художник створив... віршоване “пояснення картини “Сватання майора” (1848), яке швидко розійшлося в рукописних списках:

Начинается,
Починается
О том, как люди на свете живут,
Как иные на чужой счёт жуют.
Сами работать ленятся,
Так на богатых женятся.

Вот извольте-ка посмотреть:
Вот купецкий дом, —
Всего вдоволь в нём,
Только толку нет ни в чём:
Одно пахнет деревней,
А другое харчевней.

Цей одверто балаганний стиль П. А. Федотов витримав до кінця своєї “Рацеї”[3], котру, за спогадами Л. М. Жемчужникова, він уперше прочитав перед своєю картиною на виставці в Академії мистецтв восени 1849 р. Вона завжди подобалася публіці, бо містила в собі смішливо-саркастичну характеристику всіх персонажів і деталей картини.

Скажімо, розтлумачувалося, що багатий купець непокоївся з приводу відверто погордливого ставлення до нього з боку безсрібників, але благородних, а вже коли зі своєю бородою “під хмільком” на вулиці з’явишся, то неодмінно потрапиш до поліції й доведеться добу вулицю підмітати... Коли ж зять буде з безбородих і панського роду, то не посміють взяти... Отже, купцеві подавай хоча б майора...

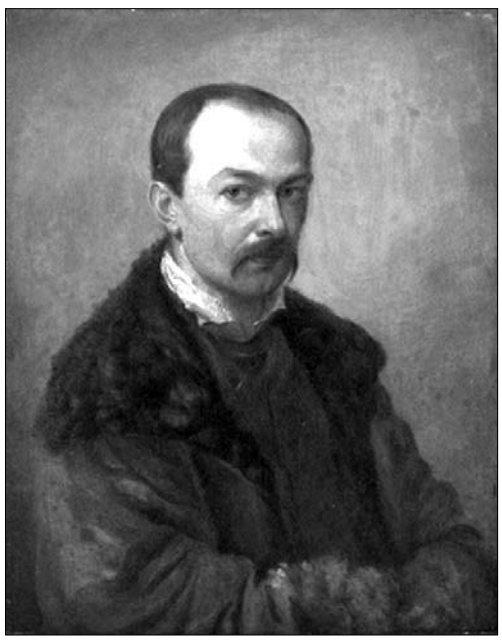

П. Федотов. Автопортрет. 1848 р.

Т. Шевченко. Автопортрет. 1845 р.

Нагадаю доречно, що в щоденниковому записі від 27 червня 1857 р. Шевченко глибше й розлогіше підходив до цієї проблеми:

“Від купецтва переходжу до офіцерства. Перехід не різкий, навіть гармонічний. Ця привілейована каста також належить до середнього стану. З тією лише різницею, що купець ввічливіший від офіцера. Він офіцера називає: ви, ваше благородіє. А офіцер його називає: ей ти, борода. Їх, одначе ж, нітрохи не роз’єднує це зовнішнє роз’єднання, тому що вони за вихованням рідні брати. Різниця тільки в тому, що офіцер вольтер’янець, а купець старовір. А по суті одне і те ж”.

Та повернемося до “Рацеї” П. А. Федотова. В ній офіцера зустрічають із шампанським, заморськими винами найперших сортів і, звісно, з кулеб’якою... Наречена з купецької сім’ї у вербальному описі художника “прожила, проспала одинокою, мережива тільки плела до рушників”, а тут... із оголеними плечима... За словами мистецтвознавців, комізм ситуації в тому, що батьки — купці, намагаючись наслідувати дворян, вирядили свою дочку у вечірнє бальне плаття, шите з серпанку, хоча подія відбувається вдень, і взагалі таке плаття не призначалося для оглядин. А ще до бального варіанту належало мати віяло, а не платочок, як у нареченої, — купці не розбиралися в дворянському етикеті. Втім, як би там не було, дівчина намагається манірно випурхнути з кімнати, але мати владно втримує її за плаття...

И вот извольте посмотреть,
Как в другой горнице
Грозит ястреб горлице, —
Как майор толстый, бравый,
Карман дырявый,
Крутит свой ус:
“Я, дескать, до денежек доберусь!”

Зверну увагу на потрясаючу деталь федотовського полотна. В його лівому нижньому кутку зображено книгу й просфору, до якої скрадається... тарган. Цей тарган, як іноді трактується, і є майор, який підбирається до білого, не займаного тіла купецької дочки... Між іншим, аби зрозуміти, що в 1852 р. П. А. Федотов створив не точну копію полотна 1848 р., а саме другий варіант його, досить поглянути на це місце, “облагороджене” художником, який поставив тут миску з фруктами...

Мистецтвознавці вже давно сходяться на тому, що в другому варіанті картини, над яким П. А. Федотов працював на початку 1850-х рр., якраз образ офіцера зазнав особливо критичного допрацювання. Він втратив підтягнутість і бравість, отже фігура стала смішною — з пузцем і на тоненьких ніжках, змінилося й обличчя — чоло стало вужчим, з’явилися мішки під очима... В результаті, відомий мистецтвознавець Г. К. Леонтьєва підсумувала, що “сцена з чисто карикатурної перетворилася в сповнену драматичного сарказму...”[4]. Схоже, вона буквально взяла ці слова у Тараса Шевченка (неважко в цьому переконатися, перечитавши цитований вище його запис в Щоденнику 26 червня 1857 р.). Хоча насправді й у варіанті картини 1848 р. основна сцена зовсім не була карикатурною...

Повертаючись до “Рацеї”, зауважу, що її проголошення П. А. Федотовим були дуже популярними. Скажімо, у 1850 р. він супроводжував куплетами демонстрацію своєї картини в різних домах Москви, і кілька разів із художником виступав... О. М. Островський з читанням недавно створеної й уперше прочитаної в Москві комедії “Свої люди — поквитаємось”. Якраз тоді в Москві П. А. Федотов познайомився з М. В. Гоголем, який високо цінував його творчість. Уже згаданий авторитетний критик В. В. Стасов у 1862 р. написав, що “з такими художниками, як Гоголь і Федотов, наше мистецтво вступило, нарешті на свій справжній, єдиний для нього шлях”. Але Шевченко поєднав П. А. Федотова і М. В. Гоголя значно раніше!

За великим рахунком і мистецтвознавці, і коментатори полотна “Сватання майора” користувалися поетичними підказками П. А. Федотова в описі його полотна, в оцінці, федотовської, говорячи Шевченковими словами, *“благородної, витонченої і влучної сатири”* щодо російського купецтва. Щоправда, ніхто не залучив до характеристики чільного героя картини — майора — гіркого досвіду Шевченкового спілкування з офіцерством на засланні. Тарас Григорович записав у Щоденнику 19 червня 1857 р., що йому *“не вдалося, навіть у гвардії, зустріти порядну людину в мундирі”*. Втім, він, усе-таки, не узагальнював: *“Не знаю, випадок це, чи воно так є насправді”*.

Між іншим, назвавши картину “Женихом”, Шевченко значно розширив її соціальне звучання... Цікаво, що саме в той час він розпочав у Щоденнику характеристику — мимохідь або спеціально — соціальних верств, класів, прошарків і груп населення Російської імперії, російського суспільства — селян, кріпаків, можновладців, офіцерів, купців, інтелігенції.

Отже, глядач уперше в російському живопису виступав наочним свідком угоди про обмін соціального, станового статусу на фінансову вигоду і матеріальний достаток, сватання, без кохання й будь-яких піднесених, щирих почуттів. Є версія, що федотівський майор не був потомственим дворянином, адже не знав правил дворянського етикету і прийшов свататися “без обов’язкових букетів для нареченої та її матері”. Тобто, перед нами бурбон — офіцер, який здобув права потомственого дворянства, вислужившись із нижніх чинів. У Щоденнику Шевченко згадував *“так званих старих бурбонів”*, які довго служили й часто-густо були брутальними, зарозумілими та жорстокими з солдатами. Втім, як би там не було, віддаючи дочку за немолодого вже майора, купець по суті купував для її майбутніх дітей і своїх внуків дворянську грамоту, вони вже народяться благородними... Пензель П. А. Федотова, говорячи словами Шевченка, *“витворив найвитонченішу сатиру в особах”*, і федотовське полотно випромінювало, знову ж, як і замишляв Шевченко, не тривіальну, карикатурну насмішку, *“скоріше драматичний сарказм”*, їдку іронію...

Осип Бодянський: “Особливо чудовими були картини офіцера Федотова...”

Так у чому криється таїна Шевченкового запису про П. А. Федотова, мабуть, найзагадковішого в Щоденнику з точки зору наукового коментаря? Справді, Тарас Григорович, який був знайомий із комедіями О. М. Островського “Свої люди — поквитаємось” і “Ревізор” М. В. Гоголя, поставив ці видатні драматургічні твори в один ряд із картиною П. А. Федотова, котру... не бачив і не міг бачити. Адже художник створив її у 1848 р. (зберігається в Державній Третьяковській галереї в Москві) та представив на виставці в Академії мистецтв 1849 р., коли Шевченко був на засланні. Другий варіант картини датується 1850–1852 рр. (зберігається в Державному Російському музеї в Петербурзі). Свого часу академік О. П. Новицький побіжно зауважив, що Шевченко “говорить про неї тільки за чужими переказами або статтями”[5].

Давайте в цьому розберемося докладніше і глибше. Відомо, що П. А. Федотов народився в Москві в сім’ї поручика, титулярного радника А. І. Федотова, який віддав одинадцятирічного сина в Перший Московський кадетський корпус. Той закінчив його з відзнакою у 1832 р., а на початку 1834 р. прапорщик П. А. Федотов прибув у Петербург для несення служби у Фінляндському полку. З часом офіцер почав відвідувати вечірні рисувальні класи в Академії мистецтв. І тут сталося так, що про молодого офіцера і художника дізнається царська сім’я. Річ у тому, що влітку 1837 р. великий князь відвідав Красносельський військовий табір, а П. А. Федотов написав про це картину “Зустріч великого князя”, за яку був пожалуваний брильянтовим перснем. Після цього художник почав картину “Освячення прапорів у Зимовому палаці”, яку великий князь показав своєму августійшому брату, в результаті Микола І повелів “надати офіцеру, який малює, добровільне право залишити службу і присвятити себе живопису з утриманням 100 руб. асигнаціями (тобто менше 30 рублів у срібних монетах. — *В. М.*) в місяць”. Незважаючи на те, що це було втричі менше, ніж П. А. Федотов отримував на службі, 3 січня 1844 р., день у день, як минуло 10 років служби, капітан лейб-гвардії залишив полк. Але перша серйозна картина молодого художника — “Свіжий кавалер” — з’явилася лише через два роки — у 1846-му, а затим — “Розбірлива наречена” (1847). П. А. Федотов показав полотна К. П. Брюллову, і той високо оцінив ці твори. Шевченко не міг їх бачити, бо наприкінці березня 1845 р. він виїхав із Петербурга в Україну, а повернувся аж у квітні 1847 р. уже в каземат III відділу власної його імператорської величності канцелярії.

Відомо, що Шевченко міг бачитися з П. А. Федотовим у К. П. Брюллова, Ф. П. Толстого, А. М. Мокрицького. Вони напевне зустрічалися на заняттях у рисувальному класі та на іспитах в Академії мистецтв, де вони були сторонніми учнями. Скажімо, в Списку учнів імператорської академії, які успішно склали іспит за рисунки 31 травня 1844 р. під № 7 числиться Шевченко, а під № 21 П. А. Федотов. Але жодних інших документів і спогадів про їхнє знайомство та спілкування! Тому можна лише пофантазувати, хоч і не безпідставно, що гострий за відчуттям на таланти Шевченко не міг не запримітити молодого й обдарованого рисувальника та не впіймати в його замальовках і розмовах із ним гострокритичного погляду на драматичні сюжети в побутовому жанрі... Принаймні, це ближче до реальності, ніж твердження, що Шевченко в судженнях про П. А. Федотова нібито користувався лише переказами та статтями. Тарас Григорович фіксував, довгі роки зберігаючи в пам’яті, кращі риси й можливості своїх знайомих, і вони несподівано виникали в доречних ситуаціях, як це трапилося з П. А. Федотовим. Очевидно, що поштовхом для високої оцінки картини “Сватання майора” стала її репродукція, десь побачена Шевченком. Художник мав обов’язково побачити репродукцію!

Інша річ, що Тарас Григорович дізнавався з преси про подальший творчий шлях П. А. Федотова, який у 1849 р., якраз дякуючи картині “Сватання майора”, став академіком Академії мистецтв, створив картини: “Сніданок аристократа” (1849); “Удівонька” (1851); “Гравці” (1852); “Анкор, іще анкор!” (1851–1852) та ін.

Відбувалися виставки з участю П. А. Федотова, зокрема в Москві. Практично невідомим є запис у щоденнику Шевченкового друга, професора Московського університету О. М. Бодянського, який відвідав художню виставку в місті у квітні 1850 р.: “Тут особливо чудовими були картини офіцера Федотова, що вирізнялися своєю характерністю, предмет яких узятий із життя руського”[6]. Чуємо живий голос українського інтелектуала й справжнього поціновувача мистецтва.

Враження й переконання, збережені Шевченком від зустрічей з П. А. Федотовим у першій половині 1840-х рр., доповнювалися в засланні новою інформацією про художника з преси аж до його смерті у 1852 р. Ця трагічна смерть дуже вразила Шевченка, що знайшло відображення у повісті “Художник”, написаній 1856 р. у Новопетровському укріпленні. В сучасному шевченкознавстві вважається, що в розповіді про останні роки героя цієї повісті автор “використав відомості про трагічні обставини особистої долі відомих художників, своїх сучасників — О. В. Тиранова та П. А. Федотова, які закінчили своє життя в лікарні для душевнохворих”[7].

Торкаючись в Щоденнику вже згадану серію малюнків “Притча про блудного сина” із 8 окремих композицій, виконану між 8 листопада 1856 р. і 10 травня 1857 р. у Новопетровському укріпленні, засланець висловив переконання, що саме П. А. Федотов особливо сильний у жанрі побутової, витончено-повчальної сатири. Шевченко навіть занотував про здатність П. А. Федотова зробити те, що нібито виявилося йому *“не під силу”*... Хоча насправді саме Шевченко був неперевершеним у цьому жанрі, за точними словами П. О. Білецького, такої емоційної напруги та сили виразу не знайти не лише у П. А. Федотова, а й взагалі “в мистецтві часів Шевченка”. Втім, не можна не захоплюватися дивовижно точній Шевченковій оцінці творчих можливостей П. А. Федотова, в тому числі нереалізованих...

П. Федотов. Сватання майора. 1848 р.

Цікаво, що в “Шевченківському словнику” (1977) мистецтвознавець В. О. Судак (1922–2010) зауважувала, що творчість Шевченка і П. А. Федотова характеризується певною спільністю соціальної тематики, естетичних уподобань, а також формальних ознак живопису. Ця теза підтверджена нею в “Шевченківській енциклопедії”[8]. А М. Горький навіть назвав Шевченка попередником П. А. Федотова в жанрі, й на це давно звернула увагу М. С. Шагінян. Вона вважала, що доля автора “Сватання майора” напевне “не могла не цікавити Шевченка” і ставила риторичне питання щодо повісті “Художник”: “...Чи думав поет, коли писав свою повість, про великого російського жанриста?” Певно, що думав.

Павло Федотов: “Микола І дивиться на Федотова в лупу”

Ознаки гострого психічного розладу виявилися у П. А. Федотова навесні 1852 р., і художника помістили в одну з приватних петербурзьких лікарень для душевнохворих, а цар надав для його лікування 500 рублів. Восени 1852 р. знайомі виклопотали переведення П. А. Федотова у лікарню Всіх скорботних на Петергофському шосе під Петербургом, яку називав і Шевченко в повісті “Художник”. У листопаді 1852 р. він тут і помер.

Незадовго до смерті П. А. Федотов зробив олівцем ескіз “Микола І дивиться на Федотова в лупу”: ліворуч — зрізане обличчя художника з божевільним оком, а над ним — змалілим і нікчемним — нависає цар із лупою. Його безжально-байдужа пика здається цілком доречною в лікарні для душевнохворих, як і чотирипала кігтиста рука з величезною лупою... Подумалося, що саме з такою понуро-зловісною пикою Микола І власноручно написав олівцем на доповіді шефа корпусу жандармів О. Ф. Орлова від 28 травня 1847 р. щодо “важного злочинця” Тараса Шевченка: “Под строжайший надзор и с запрещением писать и рисовать”.

Втім, особливо в цьому малюнку П. А. Федотова кидається у вічі фрифольна деталь, хоч і схематично зображена, над головою царя, котру хтось із російських авторів назвав “обурливою”. В пристойній статті ні словом сказати, ні пером описати... Хоча в сучасному російському мистецтвознавстві найперше стосовно згаданого малюнка зауважено, що “рисунки Федотова, зроблені в лікарні, мають уже явний інтерес для психіатра”, дозволю собі припустити, що цар із лупою виник у художницькій уяві саме в хвилини просвітлення...

Мені згадалося, що за однією з версій, яка пішла ще від О. Я. Кониського, безжалісно-тяжка заборона писати й малювати Шевченкові з’явилася нібито від того, що він з самого царя та цариці “змалював карикатуру”. Взяв участь у її спростуванні[9], бо ж і сам Тарас Григорович щиро дивувався: *“Звідки ця безглузда байка — не знаю”*. Тож, якби П. А. Федотов і не помер у лікарні Всіх скорботних, то, дізнайся “благодійник” Микола І про згадане його зображення, художникові вкоротили б життя...

Російський цар, враховуючи деякі, названі раніше картини художника, надавав йому мізерну грошову допомогу. Мабуть, згадані вже 500 рублів для лікування були видані з огляду на те, що П. А. Федотов, аби заробити грошей, працював із 1851 р. над полотном “Приїзд Миколи І в патріотичний інститут” (не закінчена).

Втім, від царя виходила й головна небезпека для творчості й навіть життя художника. Призначаючи П. А. Федотову пенсію, Микола І сподівався, що він стане батальним живописцем. Але художник присвятив себе жанровому живопису. Розумна, влучна й благородна сатира в його творчості, на яку й звернув увагу Шевченко, не сподобалася нагорі, від П. А. Федотова почали відвертатися меценати. Повернувшись із Москви у 1850 р., де сім’я зазнала фінансових знегод, П. А. Федотов впав у творчу кризу, спровоковану безгрошів’ям і нападками цензури, царських клевретів, які навіть писали, що картинам П. А. Федотова немає місця в російському суспільстві.

Вважається, що в Шевченковій розповіді в повісті “Художник” про останні роки героя особливо відчувається його розмежованість з оповідачем, а це “допомагає Шевченкові ширше розкрити свої погляди на соціальні явища дійсності”. Мене найбільше хвилюють завершальні рядки повісті, бо в них оповідач передає своє щире співчуття нещасному, який помирає в лікарні для душевнохворих:

“Я... взял извозчика и отправился в больницу Всех скорбящих. Меня к больному не пустили, потому что он был в припадке бешенства. На другой день я его увидел, и если б не сказал мне смотритель, что № такой-то — художник N. N., то сам бы я никогда его не узнал. Так страшно изменило его безумие. Он меня, разумеется, тоже не узнал. Принял меня за какого-то римлянина с рисунка Пинелли. Захохотал и отошел от решетчатых дверей.

Боже мой, какое грустное явление — обезображенный безумием человек! Я не мог и несколько минут пробыть зрителем этого печального образа. Простился с смотрителем и возвратился в город. Но несчастный друг мой не давал мне нигде покоя. Ни в Академии, ни в Эрмитаже, ни в театре, словом, нигде. Его страшный образ везде преследовал меня. И только ежедневное посещение больницы Всех скорбящих мало-помалу уничтожило первое ужасное впечатление.

Бешенство его с каждым днем становилось слабее и слабее. Зато и силы физические быстро исчезали. Наконец, он уже не мог подняться с кровати, и я свободно мог входить к нему в комнату. По временам он как будто приходил в себя, но все еще меня не узнавал. Однажды я приехал поутру рано. Утренние часы были для него легче. Застал я его совершенно спокойного, но так слабого, что он не мог рукою пошевелить. Долго он смотрел на меня, как будто что-то припоминая. После долгого задумчивого, умного взгляда он едва слышно произнес мое имя. И слезы ручьями хлынули из его просветлевших очей. Тихий плач перешел в рыдание, в такое душу терзающее рыдание, что я и не видел, и дай Господи не видеть никогда так страшно рыдающего человека.

Я хотел его оставить, но он знаками остановил меня. Я остался. Он протянул руку; я взял его за руку и сел около него. Рыдания мало-помалу утихли, катилися одни крупные слезы из-под опущенных ресниц. Еще несколько минут, и он совершенно успокоился и задремал. Я потихоньку освободил свою руку и вышел из комнаты в полной надежде на его выздоровление. На другой день, также рано поутру, приезжаю в больницу и спрашиваю попавшегося мне навстречу его сторожа: “Каков мой больной?” И сторож мне ответил: “Больной ваш, ваше благородие, уже в покойницкой. Вчера как уснул поутру, так и не проснулся””.

Не буде перебільшенням сказати, що Шевченко залишив у цих рядках свою чистосердечну присутність, і вони стали душевним і духовним пам’ятником багатьом нещасним людям, у тому числі й П. А. Федотову, який помер у забутті й одиноцтві тридцятисемирічним...

[1] Зберігається в Національному музеї Тараса Шевченка. Докладно див. статтю Н. О. Лисенко “Притча про блудного сина” в “Шевченківській енциклопедії” (Т. 5. С. 327–335). Цю тему досліджували П. О. Білецький, Д. Горняткевич, Я. П. Затенацький, Г. П. Паламарчук, Л. Ф. Хінкулов, В. М. Яцюк та ін.

[2] У травні 1857 р., розповідаючи в листі до Бр. Залеського про роботу над малюнками, Шевченко зауважив, що для чотирьох у нього не було моделі: *“Необходим русский типический купец, чего здесь не имеется. Я отложил это до Москвы или до Петербурга”*. Цікаво, що й художник П. А. Федотов орієнтувався на зображення московського типажу купця.

[3] Рацея — довгий вітіюватий твір напутливого характеру. Слово зустрічається в Шевченковій повісті “Художник”: *“К чему же это я развёл такую длинную рацею о раздирательницах сердец человеческих, в том числе и моего? Кажется, в назидание моему другу”*.

[4] Леонтьева Г. К. Павел Андреевич Федотов. Основные проблемы творчества. — М.: Искусство, 1962. — С. 41.

[5] Повне зібрання творів Шевченка. Т. 4. Щоденні записки (Журнал). – К., 1927. — С. 348.

[6] Осип Максимович Бодянский в его дневнике 1849–1850 гг. // Русская старина, 1888. Т. LXIV, октябрь. — С. 140.

[7] Тарас Шевченко. Повне зібрання творів у дванадцяти томах. Т. 4. — К.: Наукова думка, 2003. — С. 519.

[8] Шевченківська енциклопедія в 6 томах. Т. 6. — К., 2015. — С. 481.

[9] Див. докладно: Мельниченко В. Михайло Грушевський: “Шевченко — святий національний прапор”. — К.: Либідь, 2017. — С. 181–191.

“Завдання першої сцени України – ставити українську класику”.

Олексій ПАЛАМАРЕНКО: «Жодного разу не пожалкував, що обрав професію актора»

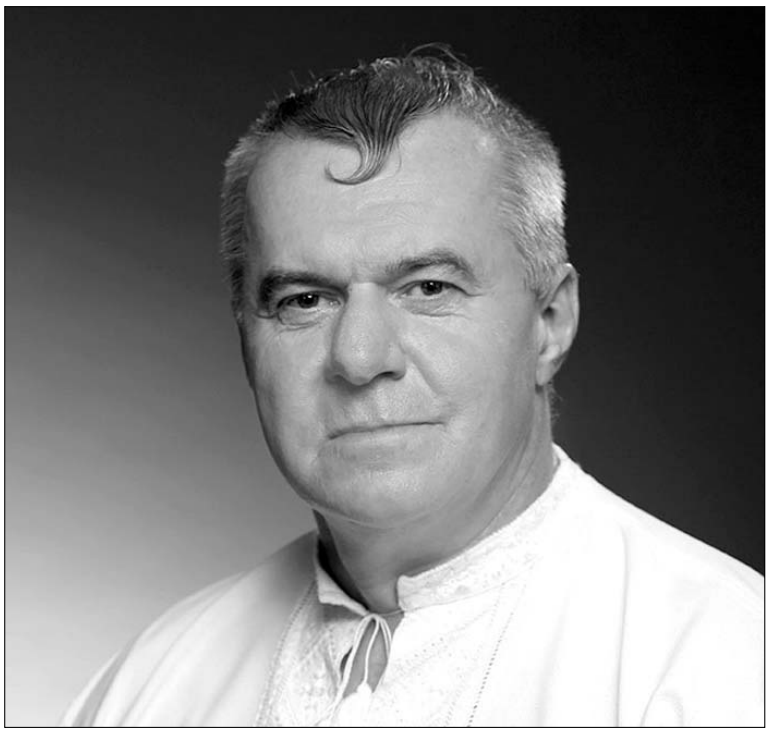

Цього року відзначає 35-річчя театральної діяльності актор Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка, заслужений артист України Олексій Паламаренко. Сьогодні Олексій Анатолійович – гість “СП”.

— Ви народилися у родині відомого майстра слова, Героя України Анатолія Паламаренка. Чи вплинув приклад батька на обрання Вами професії?

— Безумовно. І це закономірно. Хоча сьогодні діти більшості моїх колег йдуть в інші професії. А на той час творча професія була дуже популярною.

Я виріс на батьковій творчості. Адже бути сином актора і не бачити, як він працює – неможливо. Бачив, як у його творчій співпраці з Павлом Прокоповичем Глазовим народжувалися твори, які потім смішили Україну і весь колишній СРСР. Найбільше я заздрив батькові в тому, що він мав можливість об’їздити всю країну, яка тоді називалася Радянським Союзом – від Сахаліну до Туркменістану. Де він тільки не був! І всюди ніс українське слово. Мені пізніше теж довелося багато помандрувати.

Якщо в цьому виростаєш, у цьому існуєш, то звикаєш навіть до якихось екстремальних ситуацій. Це природно. Коли батько вчив якусь композицію, разів по п’ятдесят повторював одну й ту ж фразу – це, звичайно, дратувало. Бо хотілося знати, а що буде далі. Але потім зрозумів: інакше й бути не може. Жодного разу не пожалкував, що обрав професію актора.

— Для навчання обрали Театральний інститут імені Івана Карпенка-Карого. Напевне по-іншому й бути не могло?

— Мені пощастило, що, за невеликим винятком, мене вчили ті ж самі педагоги, які вчили й мого батька. У час, коли я навчався, інститут, його педагоги виховували з нас романтиків у кращому розумінні цього слова. Якщо актор не романтик, значить, він неправильно вибрав професію.

Художнім керівником курсу, на якому я вчився, був прекрасний педагог Леонід Артемович Олійник. Він виховав багато чудових акторів. У нашому театрі працювали його вихованці Степан Олексенко, Марина Герасименко, і нині служать Олег Шаварський, Петро Панчук, Арсен Тимошенко, Олексій Богданович, Остап Ступка, Василь Баша та багато інших. Це знаний театральний педагог. Він не стільки вчив професії, стільки виховував ставлення до неї. Він не тільки вчив, як грати а сцені, а пояснював своїм учням, що коли ти актор, то мусиш бути особистістю. Він виховував людей у мистецтві, виховував особистостей. У його учнів здебільшого склалася щаслива театральна доля, хоча й непроста.

Серед дипломних вистав були “Хазяїн” Івана Карпенка-Карого, де я грав Ліхтаренка, у “Хворому, та й годі” Мольєра був лікарем Діафуарусом. Також мав головну роль у політичному детективі “Четвертий”.

— Вже 35 років Ви служите в Національному академічному драматичному театрі імені Івана Франка. Як Вас зустріла головна сцена країни?

— Прийшов до театру, там сказали: “Хлопче, ти молодий. На тобі алебарду – і давай, стій на сцені у масовці. Ці масовки були довго. За 100-річну історію в нашому театрі накопичилося багато списів і алебард. Я їх добре знаю, бо майже всі вони пройшли через мої руки.

Уперше вийшов на сцену у виставі про життя Ульянових у Києві. У цій виставі отримав невеликий епізод. Грав негативного персонажа, жандарма. Мав одну маленьку фразу. Виносив скриньку і казав: “Скринька замкнена”. На цьому закінчувалася перша дія.

Спочатку дуже хвилювався. Довго переслідувало відчуття, що всі дивляться тільки на мене. Зараз вже вмію і можу себе опанувати, а хвилювання з роками трансформувалося у творчість.

Перша велика роль була у виставі режисера Сергія Данченка “Патетична соната”. Там я зіграв Микиту. Перед цим Сергій Володимирович довго мене перевіряв і одного дня затвердив на цю роль. Серед моїх колег тоді був шок. Слава Богу, все вийшло. Але ця вистава не мала такої щасливої долі, як інші вистави Сергія Данченка. Була в репертуарі лише два сезони.

Можливо тому, що були поставлені не ті акценти. За радянських часів Ступай Ступаченко був негативним героєм. Коли ми ставили цю виставу, радянська влада вже похитнулася, але чомусь не вивели цього персонажа як позитивного. Як і ту героїню, що підіймає повстання проти цієї влади. Щоб вистава йшла, треба визначитися, за кого ти. Якщо є барикада, то не можна утриматися посередині, треба бути на якомусь боці.

— Напевно, знаковою для Вас стала вистава “Майстер і Маргарита”?

— Виставу ставила Ірина Молостова, яка знала мене ще з театрального інституту. Там є невеликий, але цікавий епізод, коли поет Амрозій розмовляє з іншим поетом і розповідає про страви, які можна з’їсти в кафе. Ірина Олександрівна запропонувала мені цю роль. Грав її довго. Потім було ще кілька невеликих ролей, поки доля не зробила мені подарунок – я зіграв Понтія Пілата.

Це біблійний персонаж, який стоїть поряд з нашим Спасителем. Як про нього каже Майстер: “Міг зробити добре діло, але не зробив”. Це говорить про те, що якщо людина має владу, то настає час, коли вона має зробити вибір. І від цього залежить, як про неї згадають у майбутньому – добром чи злом.

— Продовження теми “Майстра і Маргарити” бачимо у виставі “Великі комбінатори”, яку поставив Дмитро Чирипюк за Ільфом і Петровим.

— Кожен з режисерів має право на своє бачення. До того ж у нас в афіші написано – за мотивами. В Ільфа і Петрова є тема театру. В нас вона більш опукла. Йде окрема сюжетна лінія. Що могли ставити в цей час у театрі “Колумб”? А чому б не “Майстра і Маргариту”? А раз так, чому б не втілити свою мрію і не зіграти Воланда? Я поставив перед собою завдання зіграти у цій виставі все, про що актор мого плану мріє. Граю тут і Городничого з “Ревізора”, а в першому епізоді роблю грим Леніна.

— Ще одною знаковою виставою для Вас став “Шельменко денщик”.

— Ця вистава має дуже цікаву історію. Вона ставилася як самостійна робота. Наш актор Євген Свиридюк запропонував: “Давайте поставимо цю виставу. Може щось вийде?” Художній керівник нашого театру Сергій Данченко був людиною демократичною. Сказав: “Давайте спробуємо”. На прогоні йому сподобалася моя робота (Скворцов) і робота Анатолія Гнатюка (Шельменко). Вирішили поставити цю виставу в репертуар. І раптом відбулося диво. На неї стали ходити люди, вона почала розвиватися, набирати свого глядача. У цій виставі зіграв одну зі своїх найулюбленіших ролей.

Разом з режисером Петром Ільченком та колегою по сцені Анатолієм Гнатюком вирішили зробити зі Скворцова гусара. Автором був виписаний звичайний піхотний офіцер. Але для того, щоб образ був більш цікавий, пішли на такий хід.

Хоча, вже будучи дорослим, багато розмовляв з професійними істориками. Насправді гусари були просто розвідниками. У гусари брали людей невисокого зросту. Для мобільності вони їздили на невисоких конях. Їм не належали вирішальні удари в знаменитих битвах. Але, тим не менше, краса форми робила свою справу.

— Вистава “Шельменко-денщик” у репертуарі театру вже двадцять перший рік. У чому, на Вашу думку, секрет її довголіття?

— Думаю, що великого секрету тут немає. Ця вистава живе тому, що акторська група разом з режисером Петром Ільченком не намагалася переплюнути автора твору – Григорія Квітку-Основ’яненка, не прагнула його якось переосмислити. А просто взяли його для себе як ікону і, вибачте, помолилися на нього. Все вийшло.

Не люблю тенденції, коли не довіряють авторам, коли класику одягають у сучасні ризи. На те вона й класика, щоб грати її в тому, в чому вона була написана. Театр – це певний портал часу. Думаю, що крім діалогів, написаних автором, глядачу цікаво бачити на сцені побут, костюми, деталі того часу. Глядацька зала – це машина часу, яка дозволяє зазирнути в інші світи, побачити інші стосунки, іншу пластику, інші ритми.

— Майже 20 років Ви грали Скворцова, а тепер – Шпака. Чи не складно було по-новому перевтілюватися?

— Звичайно, складно. Зізнаюся, що свої великі, улюблені ролі, в тому числі й Понтія Пілата, я грав на вводі. Це завжди важче. Щасливі актори, які грають прем’єри. Потім вистава зростає разом з ними. А тебе, як сліпе кошеня, кидають у вже готову страву. Випливеш ти, чи зваришся, залежить від тебе. Важко самотужки доганяти рівень вистави.

Шпак – абсолютно інша роль. Чому в нього таке прізвище? Шпаками в Російській імперії називали тих людей, які не служили. До них було негативне ставлення.

— Ви грали у виставі “Назар Стодоля” за Тарасом Шевченком, нині у репертуарі театру “Мартин Боруля” і “Хазяїн” зі Іваном Карпенком-Карим з Вашою участю. А яке місце посідає українська класика у Вашій творчості?

— Художній керівник Національного академічного театру імені Лесі Українки Михайло Резнікович висловив в одному з інтерв’ю дуже цінну думку: “Я мрію про театр, який би домінуюче грав українську класику”. Згоден з ним на 200 відсотків. Завдання першої сцени України – ставити українську класику. Це номер один. Альфа і омега. А потім вже світова драматургія і все інше.

Наш театр задумувався Гнатом Юрою у першу чергу як театр української класики. А потім вже Швейк тощо. На жаль у театрі Франка немає жодної вистави про наших славних предків, про козаків, їхні звитяги, про гетьманів, про військових діячів. Може настати такий час, коли актори на сцені забудуть як тримати шаблю.

“Назар Стодоля” – це спроба Тараса Шевченка створити драматичний твір. П’єса написана російською мовою. Земляки-українці Шевченка з військового вишу зробили український переклад. Якщо ставити цей матеріал побутово, як його переважно й ставили, то вийде лубочна постановка.

Режисер Володимир Кочевенко придумав дуже гарний хід. Поставив “Назара Стодолю” як мрію, як красиву легенду. Те, чого не було насправді, але могло бути. У виставі були дуже красиві сценографія і костюми. Від цього вигравали образи Назара Стодолі, Гната Карого та інших.

У цій виставі я грав одного зі сватів. Колись цю роль виконував мій батько у дипломній виставі театрального інституту курсу Володимира Олександровича Неллі. У батька зберігся альбом його студентських робіт. У тому числі цей сват з “Назара Стодолі”. А моя роль у цій виставі – це, так би мовити, уклін дитинству, як промінчик сонця з тих часів.

Іван Карпенко-Карий – взагалі альфа і омега нашого театру. З усіх українських драматургів, на мою думку, він найкращий. І не тільки тому, що в нього цікаві п’єси, а ще й тому, що їх дуже легко грати. Чому легко? Тому що вони написані нашим колегою. Карпенко-Карий був актором і писав для своїх колег. Знав, як наповнити свої твори комічними сценами, щоб люди не плакали, а посміхалися.

Омелько з “Мартина Борулі” – це гротескний персонаж. Це посмішка драматурга над українським чоловіком. Він дуже різний. З одного боку – чутливий, а з іншого – просто лінивий і хитрий. У ньому є все.

— Однією з останніх на сьогодні постановок за Вашою участю стала вистава “Сторонні серед нас”, що йде на Камерній сцені імені Сергія Данченка.

— Це дуже непростий матеріал. Якому акторові сподобається грати про хвороби і смерть? Але насправді вистава про інше. Вона про духовну перемогу над хворобами і смертю.

Ми звикли, що сила духу, це щось незбагненне, високе і широке. Насправді сила духу може

бути і в побуті. Ця вистава показує, що люди, які втратили пам’ять, живуть своїм досить плідним життям. Вони цінують кожен день цього життя. Всі ті хвилини, які їм дав Господь Бог.

Тільки відкрили театр після суворого карантину, ми грали цю виставу. Через карантинні обмеження в залі на 200 місць було десь 30 глядачів. Але коли виходили на поклон, то я звернув увагу, що у молодих людей очі опухли від сліз. І це було приємно – значить, дістали.

Скажу чесно, що цей карантин дуже вплинув на психіку. Важко бути без сцени, без публіки. Почало снитися, що забуваю текст, інші кошмари. Вимушений простій – жахлива річ для актора.

— У виставі “Поминальна молитва” Ви граєте батюшку. А чи були задіяний у попередній версії цієї вистави, що мала назву “Тев’є Тевель” і в якій головну роль виконував Богдан Ступка?

— У “Тев’є Тевелі” починав з негативного персонажа – поромника. А потім один з наших акторів, який грав єврея, захворів. Я подав заявку на цю роль. Сергій Данченко на мене подивився: “У першій дії у тебе негативний персонаж, а в другій буде позитивний? Що ж спробуй, будь-ласка”.

А потім у нашого актора, який грав роль ребе, прямо на сцені стався інфаркт. Ця роль зависла. Сказав Богдану Сільвестровичу: “А давайте я спробую”. Ступка дозволив. І протягом цілого сезону, поки не одужав наш прекрасний актор Олексій Петухов, я грав цю роль. Але вже тоді мріяв зіграти саме православного священика.

Так сталося, що у новій постановці цієї геніальної п’єси я нарешті отримав омріяну роль. Що можу про неї сказати? Якщо грати просто священика сільської церкви – це сильно опустити саму п’єсу. Сцена, де священник намагається схилити Тевеля на свій бік, аби той змінив свою віру, не є побутовою. Вона є філософською і наріжною у цій виставі. Ця сцена показує незламність принципів. Я виходжу на сцену у повному облаченні, аби глядач побачив всю ціну цієї спокуси.

За 35 років зіграв у багатьох виставах. Не можу не згадати ще одну свою роботу. Щоправда, цій виставі Бог не подарував довгого сценічного життя. Але як експеримент, як постановка, в яку вкладено велику працю, я її ціную. Це поетична вистава “Життя є сон” за Педро Кальдероном. Дуже складний матеріал, який ми опановували дев’ять місяців. Поставив виставу Андрій Приходько. Ми її показали приблизно десять разів. Публіка до кінця не сприйняла цю виставу. Але цінне те, що ми мали можливість доторкнутися до віршованої класики.

Володимир Ніколаєнко, якого всі знають як комедійного актора, зіграв тут дуже серйозну роль Базиліо. Показав інші грані свого таланту як драматичний актор. Дуже часто в театрі експлуатують якусь окрему фарбу виконавця. Але на людину треба дивитися комплексно. Тим більше коли актору, який підходив на комедійні ролі, вдалася драматична роль. Думаю, варто це враховувати і давати йому, щоб він ріс.

— Одна актриса зізналася, що їй більше подобається грати негативних персонажів, бо вони глибші. А що думаєте з цього приводу Ви?

— Не згоден. Позитивний персонаж цікавіший тим, що його суть не на поверхні, як у негативного. Він мусить це добро, яке в ньому є, народити тут, на сцені. Тому йому важче. Негативний персонаж вже готовий. А той актор, який грає позитивного, повинен перемогу добра над злом зіграти тут і зараз.

— Також Ви граєте у виставах Богдана Гнатюка “Кафе “Республіка” і “Украдена краса” у Київській академічній майстерні театрального мистецтва “Сузір’я”.

— Почалося все з дружби, співробітництва з батьком Богдана – Анатолієм Гнатюком. Коли граєш з людиною в одній команді двадцять років, то він вже більше ніж друг, він майже родич. Анатолій Васильович сказав, що є такий проєкт, який хочуть реалізувати в театрі “Сузір’я”. Запропонував мені взяти в ньому участь.

Безумовно, талант генами не передається. Але генами передається ставлення до театру, мистецтва. Батьків талант розвивався на моїх очах. Так само талант Анатолія Гнатюка розвивався на очах його сина. Богдан знає нюанси театру, знає його закони. Для нього театр – не тільки парадний вхід, але і вхід службовий. Богдан знає, як правильно побудувати діалоги, як їх правильно виписати. Як дати акторам спілкуватися на сцені живою мовою. Коли актор приносить самодіяльну п’єсу, ти починаєш її читати і розумієш, що люди так не говорять. А в Богдана всі персонажі говорять людською мовою. Він гарно веде сюжетну лінію, знає закони літератури – де кульмінація, розв’язка. Кожному персонажу дає можливість себе проявити.

Вистава “Кафе “Республіка” – проєкт побутовий, політичний. А у виставі “Украдена краса” вже стиль Тарантіно – ллється кров, але смішно. Це чорна комедія. Той досвід, почуття плеча, партнерство, які здобули у “Кафе “Республіка”, автоматично перейшли і на “Украдену красу”. З Анатолієм Гнатюком і Володимиром Ніколаєнком ми давні партнери по театру Франка. З ними легко було себе спробувати. Не виключаю, що гратиму і в інших виставах Богдана Гнатюка.

— Чи ніколи не забували на сцені текст?

— Бувало. Всі ми живі люди. Це найстрашніше відчуття для актора. Коли забуваєш текст, то за одну мить втрачаєш все на світі.

У таких випадках треба себе буквально брати в руки, внутрішньо заспокоїтися і продовжувати далі роботу, наче нічого не бувало. У цьому можна повчитися в нашого прекрасного актора Богдана Бенюка. Щоб не відбувалося, навіть якщо б загорілася сцена чи впали лаштунки, він уміє все виправдати.

Не все в нашому житті піддається грубим і конкретним планам. Завжди є місце для імпровізації. Той, хто вміє імпровізувати – цікаво проживе своє життя.

— Чи траплялися під час вистав якісь курйозні випадки?

— У нас була прекрасна вистава “Кін IV”: вистава – шампанське , вистава – радість. Я грав посла Кефільда. Це був один з перших показів. Актриса, яка грала мою дружину, тихенько мені говорить: “Підкажи мені текст, бо я його забула”. Починаю підказувати її текст і забуваю свій. А в Анатолія Хостікоєва була цікава знахідка. Виконуючи роль Кіна, він показував, що саме грає його, що він актор. Він виходив на сцену, говорив текст, а потім робив вигляд ніби його забув і починав спочатку. Я кажу: “Добре, це ви забули текст, а тепер я його забув, починаємо мою сцену спочатку”.

Інший приклад. Щойно поставили у нас виставу “За двома зайцями”. Анатолій Гнатюк там грав Голохвастого. Вистава починалася з масовки. Я грав хлопця, який до нього звертався: “Свириде Петровичу, ми такі раді Вас бачити”. Йшла десь третя вистава. Виїжджає круг, а в мене вилетіло з пам’яті ім’я Голохвастого. Я свого колегу в бік: “Як звати Голохвастого?” Він на мене дивиться і каже: “Толя”. Я йому: “Спасибі” – і згадую, що Свирид Петрович.

— На початку нашої розмови Ви говорили, що Вам довелося багато подорожувати. Де встигли побувати?

— Єдиний обласний центр в Україні, де я не був, це Ужгород. Побував з театром в усіх куточках держави. Всюди нас сприймають по-різному. Як писав Григорій Сковорода: “Всякому городу нрав і права”. Найкращий наш глядач – київський. Ми звикли: сказав фразу – і вже сміх. А вже в Київській області сказав – велика пауза, а потім може засміються, а може й ні. Таке враження, що в інших містах люди не відразу все схоплюють.

До війни часто їздили з гастролями до Севастополя. Так, як там сприймали “Шельменка денщика”, не сприймали ніде. Особливо останнього разу, перед самою окупацією. Театру нам вже не дали. Виступали в клубі. Глядачі аплодували на кожну репліку. Так не приймали Шельменка навіть у рідному театрі Франка.

До Севастополя наш театр почав їздити з 2000-го року. Бували там раз на два роки. Вже виховали свою публіку, своє середовище. До нас люди ходили насолоджуватися мовою, певною мірою українізувалися. Мистецтво, якщо воно справжнє, робить свою справу. Але, на жаль, все трагічно обірвалося.

— Доводилося бувати на передовій?

— Не зовсім на передовій. Возили “Шельменка” у міста, які знаходяться трохи далі. Приміром – Бахмут, за 35 кілометрів від передової. Але вікна там були заклеєні навхрест, як під час війни.

Однак сам я виступав перед бійцями під Красногорівкою. Там були звичайні окопи. Вони нічим не змінилися від часів Першої і Другої світових воєн. Це підбиті деревом траншеї. Літо, спека, солдати напівголі. Поруч стоїть зброя.

Спочатку думав одягнутися як вони, але потім зрозумів, що це буде не те. Одягнув білий костюм. Зіскакую з автомобіля, підходжу до них. Вони дивляться на мене здивовано, але з розумінням. Я кажу: “Якби я одягнувся так як ви, то ви б мене неправильно зрозуміли. Вважаю, що до вас треба приходити в усьому найкращому”. Читав їм тоді Сосюру, розповідав анекдоти. Спочатку в них був шок. А потім трохи відтанули. Зрозуміли, що я актор, почали сміятися.

— Чи доводиться виступати з концертними програмами?

— Ще років п’ять-шість запрошували на дні Шевченка, інші свята. Було більше виступів, концертів. Кудись все це поділося. Зараз, на жаль, виступів майже немає. Хорошу поезію, серйозні речі я завжди був готовий виконувати безкоштовно. Однак чи пропала у цьому потреба, чи людям просто не до цього.

— А як щодо зйомок у кіно?

— Поки що вони обходять мене стороною. Хоча була одна спроба, коли знімали фільм “Чорний ворон”. Мій товариш Сергій Калантай частенько знімається в кіно. Він зв’язався з продюсерами і сказав, що ми згодні безкоштовно зіграти у стрічці епізод, але грати старшин Холодного яру. А мені дзвонять і кажуть, що є один знімальний день і їм потрібен ведучий у клуб НКВС. Я відмовився. Не хочу, щоб глядач запам’ятав мене негативним.

Іноді надсилають запрошення на кастинги. Але я дотримуюсь принципу – тільки україномовний продукт і ніякого суржику. Звісно, я знаю російську, але не хочу показувати, як нею розмовляю, бо розмовляю не чисто. А українською – відповідаю за кожне своє слово.

— Напевне маєте мрії?

— Мені дуже подобається “Ярослав Мудрий” Івана Кочерги. Ми якось незаслужено оминаємо цього драматурга. Назвати його українським Шекспіром, це ніяк не назвати. Він підняв українську радянську драматургію на світовий рівень. У нашому театрі десь двадцять років йшла ця вистава. Великий актор Аркадій Гашинський грав Ярослава Мудрого. Я двічі дивився цю постановку. Сьогодні можна було б зробити красиву, дорогу виставу. Дослідити, які тоді носили костюми, обладунки, які речі оточували князя. Там колосальні діалоги. До цих пір актори, які грали в цій виставі, пам’ятають текст. Це поетичні перли.

Колись у нас грали і “Свіччине весілля”. Можна було б здійснити нову постановку вистави. Осмислити в ній тему революції і повстання. У п’єсі описано цікавий період історії, який мало розвинуто в літературі. Це був час, коли Київ був частиною Литви.

Мій батько свого часу грав графа Лундишева у виставі “Майстри часу”. Ще у Кочерги є чудова п’єса “Фея гіркого мигдалю”. Ми шукаємо драматургів бозна-де, а такі перли лежать просто під ногами.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото з сайта театру

Думки під час карантину

Кілька років тому відбулося друге народження Річкового вокзалу – він став одним з арт-просторів у центрі столиці. Нещодавно тут відкрилася виставка Валентини Засуцької “Думки”.

Едуард ОВЧАРЕНКО

– На початку 2020-го року ми не могли навіть собі уявити, що чекає нас найближчим часом, – зазначила Валентина. – Багато чого змінилося за останні півроку. І навряд все стане таким, яким було колись. У мене було багато вражень з цього приводу, спогадів та мрій про майбутнє. Відбулася переоцінка цінностей. Серія “Думки” була написана під час карантину. Я хотіла передати всі свої почуття і погляди на дивну історію, що з нами трапилася. Хочу, щоб люди дивилися у майбутнє з позитивними думками. Ми не знаємо, що чекає нас у майбутньому. Але можемо уявити його світлим....

Художниця, архітектор та викладач Валентина Засуцька народилася в Києві. Закінчила архітектурний факультет КНУБА за спеціальністю “образотворче та декоративно-прикладне мистецтво”. Останні дев’ять років – архітектор і художник в архітектурному бюро “Женя Засуцький і команда”.

Роботи Валентини стали окрасою публічних і приватних просторів, створених відомими архітекторами Сергієм і Владою Махно, Сергієм Готвянським, Євгеном Засуцьким, Вікторією Оскілко та ін. Частина робіт знаходиться у приватних колекціях в Україні та США (Лос-Анджелесі, Нью-Йорку та Сан-Франциско). Одна з картин – у фондах Музею історії міста Києва. А кілька полотен з серії “Дрони” – в Адміністрації президента України.

Персональна виставка мисткині “Коли ти живеш” відбулася в Національному заповіднику “Софія Київська”; виставка “Моя планета” – в Музеї історії міста Києва; виставка “Дрони” – на Річковому вокзалі столиці. Також Валентина була учасницею кількох колективних виставок.

У картині “Online сніданок” художниця розмірковує над тим, що під час карантину люди опинилися далеко один від одного. Дехто на різних континентах, а інші – в різних районах одного міста. Але це не стало на заваді їхньому спілкуванню. Сніданок online віднині явище не випадкове, а складова нашого буденного життя. Рідна людина тепер завжди поруч.

– У моєму житті було багато подорожей, це один з найдорожчих для мене скарбів, – розповідає Валентина про картину “Загадкові спогади”. – Це відкриття нових емоцій, поглядів, смаків. Думка про закриття кордонів схвилювала... Всі відчуття від подорожей злилися в одне. Хочу відкрити океанський бриз, холодні краплі тропічного дощу в спекотний день, пройтися по білосніжному піску, вгамувати спрагу подорожі.

Всім закоханим Валентина присвятила свою картину “Мій Всесвіт крізь твої долоні”. А персонажів з роботи “Малахітова шкатулка” назвала зооморфними.

Художниця переконана, що незворотні кліматичні зміни до кінця століття залишать великий шрам на обличчі нашої планети. Яблуневим садам, і не тільки їм, потрібні сонце, вода та чисте повітря. Саме такі думки вона вклала в роботу “Яблуневий рай”.

А картина “Зустріч у саду” розповідає про те, що можна жити по різні сторони континенту і зустрітися в одному саду. Саду мрій і сподівань.

Всі представлені на виставці роботи створено в 2020 році.

“Кожна картина — то віддзеркалення душі художника”.

Як зробити світи співзвучними?

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Відповідь на це запитання можна знайти на виставці “Співзвучність світів”, яку відкрили в галереї Київської організації НСХУ “Митець”. Експозиція представляє твори Еллен Орро – відомої прибалтійської художниці, яка мешкає в Києві. Починаючи з 1989 року вона є авторкою понад 50 виставок в Україні й за кордоном.

Картини Еллен Орро є в багатьох галереях, офісах, та приватних колекціях у Німеччині, Бельгії, Польщі, Данії, Голландії, Японії, Південної Кореї, Канаді, США, Великобританії та Україні.

Основні напрямки її творчості – живопис, графіка та дизайн. Художниця повнозвучно проявила себе як лірична майстриня у серії оздоблення дитячих книжок видавництв “Веселка”, “Джмелик”, “Освіта”, “АСК”, “Барвінок”, “Махаон”. В ілюстраціях виконаних аквареллю відчувається ніжність, душевність, прагнення зрозуміти дитячу душу і створити святковий настрій. Орро буквально переносить казковий світ у реальність і наповнює його радістю та відвертістю. Саме такими є ілюстрації до книжок “Пісня про рушник”, “Золоте лошатко”, серії мотивів з календаря “12 місяців” видавництва “Веселка” та інших.

Вона створює унікальні та різнопланові за сюжетами картини, наповнені неймовірною енергетикою: пейзажі, натюрморти, портрети, техно, автомобілі, мотоцикли, літаки, дитяча тематика та багато іншого.

Тема зображення квітів у живопису пані Еллен заслуговує особливої уваги. Художниця прагне показати красу окремої квітки і створює своєрідні есеї для кожного мотиву. Такими є її серії “Чорнобривці”, “Рудбекія”, “Мальви”, “Лілії”, “Соняшник”, “Маки”.

Інколи їй тісно в рамках звичайного натюрморту. Тому Е. Орро створює композиції на тлі історичного пейзажу. Так з’явилися “Вечір у блакитних тонах”, “Ангели над містом”, “Літні сутінки”. Художниця вміє подати мотив, який вразив її своїм надзвичайним станом, тому звичайні парканы, копиці, хатки або затишні храми набирають в її картинах особливої краси та вишуканості.

Портрети показують художницю як майстра розкриття внутрішнього світу людини, а вдало розставлені кольорові акценти підкреслюють стан моделі та її особливості: “Дівчина з чорнобривцями”, “Краса”, “Дівчина з золотими сережками” та інші.

Творчий діапазон мисткині вміщує багато напрямів, які вона створює на полотні в залежності від свого душевного стану. В ритміці авторських розчерків та вишуканих вкраплень відчувається надзвичайна емоційність. Її палітра захоплює спалахами яскравих, але виважених кольорів, що надають картинам особливого шарму та настрою.

У новій виставці художниця вирішила поєднати зазвичай несумісні теми. У наш техногенний вік, наповнений контрастами та електронними досягненнями, людство перетворюється в агрегат створення колосальної інформації. Ідея виставки — показати контрасти, як об’єкти реалій сучасного світу, серед яких живе людство. Своє уявлення про дійсність художниця розкрила у створеному нею творчому просторі. В її метаморфозах суперетехніка наповнюється позитивом і натхненням, а природа, оточена мегаполісами, раптом нам відкриває оази краси і романтики. Так художниця перетворює багатогранні життєві колізії у водоспад емоцій та захоплення...

Про творчість Еллен Орро розповіла мистецтвознавець, автор і модератор багатьох творчих проєктів Валентина Єфремова. Зокрема, вона зупинилася на картині “Літні сутінки”.

– Кожна картина — то віддзеркалення душі художника, – переконана пані Валентина. – Перед нами юна красуня, яка дарує глядачеві свій проникливий погляд. Букет щойно зірваних польових квітів та вінок на голові надають портрету романтичності та особливої музичності. Вишиванка зі старовинним українським орнаментом наповнена кодовими ритмами. Виникає стан занурення в історичне минуле нашого народу та хвиля гордості за своїх пращурів. Своєрідне есе підкреслюють храми, зображені вдалині, дзвіниці яких освячують небеса.

Картина “Літні сутінки” наповнена суто жіночою енергетикою, в ритміці розчерків у вигляді спіралей відчувається особливий емоційний стан. Палітра світлодайна з вишуканим вкрапленням медових сполохів як свідок живописного дару автора. Сріблясті вкраплення створюють кольорове мерехтіння, яке сприяє загадковому настрою портрету.

Елллен Орро вміє спрямовувати уявлення глядача на розкриття свого творчого задуму, як це підтверджує портрет замріяної красуні під назвою “Літні сутінки”. Дійсно художниця вміє зібрати нектар та втілити його образотворчою мовою у свій творчий задум...

– Ця виставка нестандартна, – зізналася художниця. – Картини виконані в різних темах, стилях. Завжди малюю лише тоді, коли в мене хороший настрій. Картина записує енергію, з якою малює художник. Отож у мене всі картини заряджені позитивною енергетикою. Кожна робота – це частка мого позитиву. Це особливо відчувають ті, хто зберігає мої картини в себе вдома.

СЛОВО Просвіти
ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА” імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!
ПЕРЕДПЛАТА—2020
Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):
Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 77

на 1 місяць	19 грн 82 коп.	на півроку	107 грн 32 коп.
на 3 місяці	56 грн 86 коп.	на рік	209 грн 94 коп.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова), Павло МОВЧАН, Олександр ПОНОМАРІВ, Микола ТИМОШИК, Георгій ФІЛІПЧУК, Микола ЦИМБАЛЮК, Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Ольга ЖМУДОВСЬКА

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”, 04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети **“Слово Просвіти” — 30617**

20032
4 820095 780016